

บทที่ 4

วิเคราะห์ผลจากการยุบพรรคพลังประชาชน

พรรคชาติไทย พรรคมัชฌิมาธิปไตย

ภายหลังจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยให้มีการยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคมัชฌิมาธิปไตย ซึ่งถือเป็นพรรคการเมืองที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของไทย ผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยตรงต่อผู้ที่มีบทบาทสำคัญในพรรคการเมืองภายหลังจากการมีคำสั่งยุบพรรคการเมือง คือ บทลงโทษทางการเมืองโดยการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองเป็นเวลา 5 ปีตามมาตรา 237 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ผลของการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งทำให้ผู้ที่ได้รับการลงโทษถูกถอดถอนสิทธิหลายประการ เช่น ไม่มีสิทธิลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ไม่มีสิทธิลงสมัครรับเลือกตั้งหรือได้รับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา ไม่มีสิทธิเข้าชื่อเสนอร่างพระราชบัญญัติ ไม่มีสิทธิออกเสียงประชามติ ไม่มีสิทธิเข้าชื่อถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นต้น สิทธิดังกล่าวเป็นเสรีภาพทางการเมืองขั้นพื้นฐานของพลเมืองในสังคมที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีอำนาจอธิปไตย การถอดถอนสิทธิจึงต้องเป็นไปตามหลักความพอสมควรแก่เหตุ ซึ่งจะต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมและความจำเป็นต่อประโยชน์ของสาธารณะประกอบด้วย

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่สอดคล้องต่อหลักนิติรัฐและหลักการประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ทำให้เกิดผลเสียต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย แม้เจตนารมณ์ของผู้ร่างรัฐธรรมนูญ ที่ต้องการให้การกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้งลดลงไป เพื่อให้ผลการเลือกตั้งที่ได้มามีความโปร่งใสเป็นธรรม จะเป็นเจตนาที่ดีก็ตาม นอกจากนี้ยังมีผลกระทบสำคัญอีกประการหนึ่งที่เกิดขึ้นต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศไทย คือการพัฒนาพรรคการเมือง การที่พรรคการเมืองจะสามารถพัฒนาให้เป็นองค์กรและสถาบันที่เข้มแข็ง เป็นตัวกลางที่สามารถยึดโยงความต้องการของประชาชนกับรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องอาศัยปัจจัยทางด้านระยะเวลาและความต่อเนื่องประกอบด้วย ถึงแม้ว่าการยุบพรรคการเมืองจะไม่ทำให้เห็นความเปลี่ยนแปลงในระบบการเมืองไทยได้อย่างชัดเจน เนื่องจากคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองที่ถูกยุบไป ยังคงมีบทบาทและมีอิทธิพลทางการเมืองผ่านทางพรรคการเมืองใหม่ที่บรรดาสมาชิกพรรคการเมืองเดิมได้ย้ายไปเข้าร่วม และอาจจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาทุจริตการเลือกตั้งได้

การกระทำทุจริตในการเลือกตั้ง ได้ถูกหยิบยกมากล่าวถึงเสมอในฐานะที่เป็นปัญหาและเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในระบบการเมืองไทยและเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประเทศเป็นอย่างมาก เนื่องจากนักการเมืองเหล่านี้ เมื่อเข้าสู่อำนาจแล้ว ย่อมใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง โดยไม่มีความละอาย เพื่อเตรียมไว้สำหรับใช้ในการเลือกตั้งครั้งต่อไปเพื่อให้ได้อำนาจสำหรับ แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบต่อไป เป็นวัฏจักรที่เลวร้ายอย่างไม่มีที่สิ้นสุด¹ ทั้งการกระทำดังกล่าวยังเป็นเหตุให้คุณธรรม จริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองลดลง ดังที่กรรมการการเลือกตั้งรัฐธรรมนูญท่านหนึ่งกล่าวไว้ว่า “การทุจริตในการเลือกตั้งถือว่าเป็นเรื่องร้ายแรงที่สุด ผมถือว่าเป็นเรื่องร้ายแรงที่สุดในการเข้ามาสู่กระบวนการทางการเมือง ถ้าลองทุจริตได้เสียแล้ว มันก็มองเห็นได้ถึงพัฒนาการหรือความอับยศอดสูของผู้คนที่เดินทอดยาวไปสู่ความเลวร้ายยิ่งขึ้น ๆ ทุกที เพราะฉะนั้นเรื่องของทุจริตการเลือกตั้งต้องถือว่าเป็นเรื่องร้ายแรงที่สุด กระทั่งถึงคุณธรรม จริยธรรม ต้องพ้นจากตำแหน่งในทันทีโดยมิต้องดำเนินคดีทางอาญาด้วยซ้ำไป...”²

ข้อความคิดดังกล่าวได้ทำให้เห็นถึงความสำคัญของปัญหา จนได้รับการเสนอให้เป็นปัญหาที่จะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนและเป็นภารกิจสำคัญในการปฏิรูปการเมืองไทย และได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 237 โดยมีบทลงโทษที่รุนแรงต่อตัวผู้กระทำทุจริต (ผู้สมัครรับเลือกตั้ง) และต่อตัวผู้ได้รับประโยชน์จากการกระทำ (พรรคการเมือง) รวมทั้งผู้ที่ถือว่าเป็นตัวแทนของผู้รับประโยชน์ (หัวหน้าและคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง) เพื่อเป็นการป้องปรามไม่ให้มีการกระทำที่ถือว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบการปกครองประชาธิปไตย

การศึกษาในส่วนนี้เป็นการชี้ให้เห็นว่าการใช้มาตรการยุบพรรคการเมือง สามารถให้ผลสมดังเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการขจัดปัญหาการกระทำทุจริตในการเลือกตั้งหรือไม่ และการใช้มาตรการยุบพรรคการเมืองส่งผลอย่างไรต่อการพัฒนาพรรคการเมืองไทย โดยมีประเด็นที่จะนำเสนอตามลำดับ ดังต่อไปนี้

:

¹ “คำวินิจฉัยที่ 18/2551,” ราชกิจจานุเบกษา 126 (19 มีนาคม 2552): 14, “คำวินิจฉัยที่ 19/2551,” ราชกิจจานุเบกษา 126 (19 มีนาคม 2552): 96, “คำวินิจฉัยที่ 20/2551,” ราชกิจจานุเบกษา 126 (31 มีนาคม 2552): 20.

² วิชา มหาคณ, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมคณะกรรมการการเลือกตั้งรัฐธรรมนูญ สภาผู้แทนราษฎร รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550, ครั้งที่ 9/2550,” 15 กุมภาพันธ์ 2550, หน้า 34.

1. วิเคราะห์ประเด็นการแก้ไขปัญหการกระทำผิดในกฎหมายเลือกตั้ง ผ่านคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคมหาชนมาธิปไตย ตามมาตรา 237 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550

จากหลักความเสมอภาคทางการเมือง ซึ่งผู้สมัครรับเลือกตั้งจะต้องมีโอกาสเท่าเทียมกันในการแข่งขันเพื่อให้ได้รับเลือก กล่าวคือ จะต้องให้โอกาสผู้สมัครทุกคนเท่าเทียมกันในการรณรงค์หาเสียง เช่น การกำหนดระยะเวลาในการหาเสียง การกำหนดวงเงินค่าใช้จ่ายในการหาเสียง เป็นต้น และต้องใช้วิธีการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในการเลือกตั้งโดยเสมอภาค เพื่อให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรม

การทุจริตในการเลือกตั้งเป็นการกระทำที่ขัดต่อหลักความเสมอภาคในการหาเสียงเลือกตั้งเป็นอย่างยิ่ง และส่งผลให้เกิดการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม การต่อสู้ในการเลือกตั้งที่ไม่อยู่ในกรอบของกฎหมายเลือกตั้งและหลักการของประชาธิปไตย จะส่งผลให้การเลือกตั้งไม่บรรลุเป้าหมายตามหลักการของประชาธิปไตย ทำให้ตัวแทนของประชาชนที่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาบริหารงานในประเทศ ไม่เป็นตัวแทนที่มีความชอบธรรมอย่างแท้จริง

จากคำวินิจฉัยในการยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคมหาชนมาธิปไตย ซึ่งคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยไปในทิศทางเดียวกัน โดยกล่าวถึงพรรคการเมืองว่า พรรคการเมืองเป็นองค์กรที่มีความสำคัญยิ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ต้องเป็นแบบอย่างที่ถูกต้อง ชอบธรรม และสุจริต การได้มาซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของผู้ถูกร้องควรได้มาด้วยความบริสุทธิ์ ด้วยความนิยมในตัวผู้สมัครรับเลือกตั้งและพรรคการเมืองผู้ถูกร้องเป็นหลัก มิใช่ได้มาเพราะผลประโยชน์หรืออามิสสินจ้างที่เป็นเหตุจูงใจผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้ลงคะแนนเลือกตั้งให้ กรรมการบริหารพรรคทุกคนก็ต้องช่วยกันทำหน้าที่ควบคุมดูแลผู้สมัครรับเลือกตั้งที่พรรคส่ง ตลอดจนกรรมการบริหารพรรคด้วยตนเอง มิให้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด ทั้งนี้การเป็นองค์กรที่เข้มแข็ง จะต้องเป็นการเข้มแข็งที่มีคุณภาพมาตรฐานโดยดำเนินกิจกรรมทางการเมืองด้วยความสุจริตแต่หากเป็นพรรคการเมืองที่เข้มแข็งในทางทุจริตแล้ว ย่อมเป็นการทำลายพรรคการเมืองที่สุจริตและทำลายการปกครองระบอบประชาธิปไตย แม้พรรคที่หย่อนคุณภาพมาตรฐานจะถูกยุบ แต่บุคคลที่มีอุดมการณ์อันบริสุทธิ์ทางการเมืองตรงกันย่อมมีสิทธิขั้นพื้นฐานที่จะตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่เมื่อใดก็ได้ การยุบพรรคการเมืองที่กระทำผิด จึงเป็นการปลูกฝังการ

ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม อันจะเป็นคุณประโยชน์แก่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง³

แต่จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำท้องถิ่นในระดับต่าง ๆ ได้แก่ เทศบาล ตำบล หมู่บ้าน เป็นต้น จากพื้นที่ภาคเหนือ ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากบุคคลดังกล่าวเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับส.ส. เมื่อประชาชนต้องการเสนอข้อเรียกร้องหรือร้องเรียนปัญหาใด ๆ ต่อส.ส. จะต้องมีการบอกกล่าวผ่านทางผู้นำท้องถิ่นก่อน และในทางกลับกันเมื่อนักการเมืองต้องการลงพื้นที่เพื่อพบปะกับชาวบ้านก็มักจะติดต่อไปทางผู้นำท้องถิ่นก่อนเสมอ นอกจากนี้บุคคลดังกล่าวยังถือเป็นนักการเมืองท้องถิ่นผู้มีความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งเป็นอย่างดีและในส่วนในพื้นที่ที่ผู้วิจัยได้เลือกสัมภาษณ์นั้น เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นฐานคะแนนของพรรคการเมืองที่ถูกยุบเลิกไปและในบางพื้นที่ได้ผ่านการเลือกตั้งซ่อม* ภายหลังจากมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมืองทั้งสามพรรคมาแล้ว พบว่าในการเลือกตั้งยังคงมีการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง โดยอาจจำแนกออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ในการเลือกตั้ง ยังคงมีการกระทำความผิด เพียงแต่ว่าเงินอาจจะไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่ชี้ขาดผลแพ้-ชนะการเลือกตั้งอีกต่อไป

“...การเลือกตั้งซ่อมที่ผ่านมายังมีการทุจริตในการเลือกตั้งแน่นอน แต่พรรคเพื่อไทยไม่มี ส่วนคนที่ไม่ได้ เขาเอาเงินมาลง บางหมู่บ้านเอาเงินมาลงประมาณ 10,900 แต่ได้แค่ 13 คะแนน บางหมู่บ้าน 20,000 กว่า ๆ ก็ได้ประมาณ 50 คะแนน คนที่เป็นแกนนำ ไม่ใช่คนที่มิดำแหน่ง คนที่มีตำแหน่งเขาก็ไม่ได้ออกหน้าออกตา เดียวนี้ชาวบ้านทุจริตในการเลือกตั้งยากแล้ว ก็เป็นไปตามกระแส ชาวบ้านเขาก็เอาเงิน แต่ไม่กา เขาก็มีคนอยู่ในใจของเขาแล้ว...”⁴

“...อย่างการเลือกตั้งซ่อมครั้งที่ผ่านมา เบอร์ 2 จะมีหน่วยงานของรัฐลงมาช่วยด้วยนะ ช่วยแบบเห็น ๆ เลยนะ เป็นการส่งลงมาเป็นขั้น ๆ แบบว่าเกลียดเลยนะ ชาวบ้านเขาก็รู้ ถ้าไม่มีหน่วยงานคะแนนยิ่งจะขาดกว่าเดิมด้วย มีการจ่ายเงินให้ชาวบ้าน หัวละ 200-300 บาท ส่วนเบอร์ 1 ที่เขาไม่จ่ายเพราะว่า เบอร์ 2 เขาก็สั่งมาเลยนะ ว่าถ้าจ่ายโดนแน่ เบอร์ 2 เขามีอำนาจรัฐหนุนหลัง เขาไม่กลัว อย่างชาวบ้านเขาก็จะพูดว่า รวยไหม้ย มีปัญญาจ่ายมาเลย คือเขาบอกแค่

³ “คำวินิจฉัยที่ 18/2551,” ราชกิจจานุเบกษา 126 (19 มีนาคม 2552): 16, “คำวินิจฉัยที่ 19/2551,” ราชกิจจานุเบกษา 126 (19 มีนาคม 2552): 98, “คำวินิจฉัยที่ 20/2551,” ราชกิจจานุเบกษา 126 (31 มีนาคม 2552): 23.

* เขตการเลือกตั้งที่ 1 จ.ศรีสะเกษ ซึ่งทำการเลือกตั้งในวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ.2552

⁴ สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ลาอุณ, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบัวทุ่ง อ.ราชโศภิต จ.ศรีสะเกษ, 16 สิงหาคม 2552.

นี้ เขาก็เอาเบอร์นี้ แต่ก็กาเบอร์นี้ แต่ถ้าพรรคประชาธิปัตย์เขาทำได้อย่างรัฐบาลทักษิณ ชาวบ้านก็อาจจะหันมาหาเขาก็ได้ อย่างการเลือกตั้งล่วงหน้า เบอร์ 2 เขาน่านะ เบอร์ 2 เขาชนคนไปเลยให้ไปเลือก แต่มันก็ได้แค่บางส่วน ชาวบ้านที่เขาจริงจัง ๆ เขาก็ไม่ไปเลือก เขาก็กลัวว่าจะมีการเปลี่ยนหีบเลือกตั้ง คนนั้นก็ยังไม่ไปลงคะแนน แต่ว่าวันเลือกตั้งจริงเขาแพ้ แต่เบอร์ 1 กล้ารับประกันได้เลยว่าไม่มีการแจกเลย ถึงไม่ให้ชาวบ้านก็เลือก ตอนเลือกตั้งครั้งใหญ่ ส.ส.จากพรรคพลังประชาชน เขาก็ไม่ได้ให้แม้แต่บาทเดียวเลยนะ คือมันเกี่ยวเนื่องตั้งแต่นายกฯทักษิณแกมีผลงานนั้นแหละ ชาวบ้านก็อยากให้แกเข้าไปสานต่อ...”⁵

“...เรื่องเงินก็ต้องใช้ อยู่ที่ว่าจะใช้เยอะหรือใช้น้อย อย่างการเลือกตั้งครั้งนี้ คนที่ได้ไม่ได้แจกเงินสักบาทเดียวเลย คือก็คงเป็นไปไม่ได้ที่จะไม่ใช้เลยนะ แต่ก็ใช้ในขอบเขต ปกติแล้วคนก็ไม่อยากเสียเงินนะ เขาก็คงน่าจะมีความมั่นใจ เพราะเขาลงพื้นที่ รู้จักกัน รู้ภาษากัน มองตาก็มองใจว่าใครเป็นมิตรหรือไม่เป็นมิตร คนที่ไม่เป็นมิตรก็รู้ได้ ถึงเสียเงินไปก็เสียเปล่า ไม่ค่อยลงพื้นที่ ถึงเวลาก็เอาเงินมา คิดว่าเงินซื้อได้ แต่เงินก็ซื้อไม่ได้ อย่างผม ครั้งแรกที่ลงสมัครนายก อบต.ตั้งแต่ปี 2544 ก็ไม่ได้เสียเงินสักบาท แต่คงไม่เป็นแบบนี้ทุกคน คงต้องมีทั้งเงิน และก็อะไรหลาย ๆ อย่าง แต่ก็ต้องมีฐานเป็นทุนเดิมที่เขานิยมกันอยู่แล้ว ก็คงไม่ต้องใช้เงินอะไรมากมาย แต่ถ้าจะพูดถึงส่วนใหญ่ เงินก็ยังเป็นส่วนสำคัญ ประมาณ 50-50 แต่บางพื้นที่อาจจะไม่เป็นอย่างที่พูดมา...”⁶

2. ผู้ที่กระทำความผิดเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งที่เป็นฝ่ายแพ้การเลือกตั้ง โดยที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่เป็นฝ่ายชนะ ไม่ได้มีการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้งแต่อย่างใด

“...อย่างการเลือกตั้งที่ผ่านมา อำนาจรัฐก็ลงมาช่วยเหลือ มีตำรวจมาคุมเลย คุมกันอยู่รอบนอก บอกว่าไม่ต้องกลัวใคร มีคนคุ้มครอง แสดงว่ามีการใช้อำนาจรัฐสั่งการลงมาเป็นชั้น ๆ เขาก็กลัวหวัหวัคะแนนไม่จ่ายเงินให้ พอถามหวัหวัคะแนนว่า อาวุธยิง(จ่าย)หมดแล้วหรือยัง พอหวัหวัคะแนนบอกว่ายิงหมดแล้ว เขาก็ไป แต่ทำยังไงก็ไม่ได้เพราะชาวบ้านเขาไม่ชอบอยู่แล้ว ถึงแม้จะมีอำนาจรัฐก็ตาม ชาวบ้านก็เอาเงิน แต่ไม่กาให้...”⁷

⁵ สัมภาษณ์ นางเนติมน สังข์เกิด, ผู้ใหญ่บ้านท่าโพธิ์ อ.ราชไศล จ.ศรีสะเกษ, 19 สิงหาคม 2552.

⁶ สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ บัวหอม, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลน อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ, 15 กรกฎาคม 2552.

⁷ สัมภาษณ์ นายศรีจันทร์ ทิพย์มงคล, ผู้ใหญ่บ้านหนองม่วง อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ, 13 กรกฎาคม 2552.

“...เงินลงเยอะครับที่หนองหัวช้างนี้ พุดตรง ๆ แบบไม่อายเลย หมู่บ้านจะไม่ต่ำกว่า 5-6 หมื่น เงินจะมาในสายของฝ่ายปกครอง เสร็จแล้วเอาไปให้ชาวบ้าน ชาวบ้านเขาได้เงิน นายกฯ ก็ได้แต่บอกว่า รัฐบาลผิดทั้งผู้ให้ ผู้รับ เราต้องระวังว่าสาย กกต.ที่เขาเข้ามา คนรักเราก็มีคนชอบเราก็มี เราก็ได้แต่พยายามจะบอกไปอย่างนั้น อย่างบ้านบก บ้านยาง ที่สนิท ๆ กัน มีผู้หลักผู้ใหญ่อยู่ตรงนั้น เงินลงตรงนั้นประมาณ 56,000 กว่า บาท เข้าวันเลือกตั้ง เงินก็ยังมาลงเลย เงินของเบอร์ 2 ผลสรุปคือ ได้ไปเท่าไร เงิน 56,000 ได้ไป 56 คะแนน อย่างเบอร์ 1 ไม่มี เขาก็ยังผ่านได้ ถ้าเปรียบเทียบกับผู้สมัครเอง เบอร์ 2 เขาไม่เคยลงมาพื้นที่ ชาวบ้านไม่เคยรู้จัก แต่เขาอาศัยบารมีเงิน อาศัยบารมีผู้หลักผู้ใหญ่ในจังหวัด...”⁸

3. ปัจจัยที่ทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง สามารถชนะการเลือกตั้งได้ เกิดจากกระแสความนิยมของพรรคการเมืองที่ตนสังกัดเป็นสำคัญ ทำให้การกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้งไม่ใช่ปัจจัยสุดท้ายที่อาจเป็นตัวชี้ขาดผลการเลือกตั้งอีกต่อไป

“...การเลือกตั้งซ่อมครั้งล่าสุด มองว่าเป็นกระแสวิกฤตระหว่างฝ่ายค้านกับฝ่ายรัฐบาล คนที่ได้รับการเลือกตั้งเขาลงพื้นที่ตลอด แต่อีกฝ่ายไม่ได้ลงพื้นที่ ผมมองว่าคนที่ได้รับการเลือกตั้งเป็นเพราะ 1) ตัวเขาเองก็มีส่วน เคยลงสมัครรับเลือกตั้งมาหลายครั้งแต่แพ้ตลอด คนก็จะเกิดความสงสาร ในขณะที่เขาแพ้ เขาก็ไม่ได้ทิ้งคนในพื้นที่ ในการที่จะออกไปร่วมงาน หรือช่วยดูแลหัวคะแนนที่เคยช่วยงาน 2) ก็เป็นเพราะกระแสของฝ่ายค้านกับฝ่ายรัฐบาล ฝ่ายที่ได้รับการเลือกตั้ง ไม่ได้ใช้เงินเลย เพราะถูกจับตามองอย่างมาก อย่างในคืนหมาหอน อีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้ทำอะไรก็ยังโดนว่า แต่อีกฝ่ายหนึ่งสามารถทำอะไรได้โดยสะดวก แถมยังมีเจ้าหน้าที่ออกมาให้ความช่วยเหลือในการจ่ายเงิน เจ้าหน้าที่ตำรวจที่บอกว่าเป็นผู้รักษากฎหมายนี้แหละ มีส่วนร่วมกับหัวคะแนน ก็เลยทำให้เกิดการแตกต่างกันมาก กับอีกฝ่ายหนึ่งที่ไม่สามารถทำอะไรได้ ไม่ได้ได้รับความสะดวกจากหน่วยงานของราชการมากพอสมควร จำนวนเงินที่ใช้ก็ไม่มาก คะแนนจะร้อย...”⁹

“...ในการเลือกตั้งซ่อมที่ผ่านมา ประชาชนเขารู้ว่า อะไรเป็นอะไร เอาเงินมาให้เขาก็เอา เขาเลือกจากพรรค คนลงสมัคร เขาไม่รู้จักหรอก แต่ประชาชนเขาเลือกทั้งหมดเลย อย่างหน่วยเลือกตั้งของพ่อเนี่ย เบอร์ 1 ก็ได้ทั้งหมด อีกคนก็ได้ไม่มาก การใช้อำนาจรัฐ ก็มีการบีบกันลงมาทุกระดับ ตั้งแต่นายอำเภออะไรลงมาเรื่อย ๆ ตอนนี้มีการโยกย้ายกัน นายอำเภอถูกย้าย มันคง

⁸ สัมภาษณ์ นายสุพจน์ นามพรม, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองหัวช้าง อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ, 13 กรกฎาคม 2552.

⁹ สัมภาษณ์ นายธวัชชัย ไกรสี, กำนันต.ตู่ อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ, 14 กรกฎาคม 2552.

จะเกี่ยวโยงกับการเลือกตั้ง ในส่วนตัวคิดว่าน่าจะเป็นอย่างนั้น การเลือกตั้งล่วงหน้าคิดว่ามันมีผลเป็นการโกง ตัวอย่างคนสูงอายุ จะไปลงเลือกตั้งล่วงหน้าทำไม วันเลือกตั้งจริงแกก็อยู่บ้าน ดูมันผิดปกติ มันก็น่าคิดว่าทำไม มันจะช่วยได้อย่างไร มันก็มีวิธีการของเขานะ บางทีก็มีพวกหัวคะแนนในแต่ละหมู่บ้าน ก็มาวิ่งหาว่า ในวันเลือกตั้งล่วงหน้า ถ้าใครไปใช้สิทธิก็จะได้เงินใช้คนละ 200 อย่างนี้ ค่ายรถไปอำเภอ ทางหัวคะแนนก็จะออกให้ มันก็มีแรงจูงใจ เขาก็ลองมาสุ่มเลือกคนนั้นคนนี้ แต่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เขาจะไม่เข้ามาหา พวกหัวคะแนนเป็นคนเข้าไปหาผู้สมัครรับเลือกตั้ง และก็ไปรับเงินมา แล้วเขาก็จะไปขอบัตรประชาชนของชาวบ้าน มาจดหมายเลขเอาไว้ และก็จ่ายเงินให้คนละ 200 แต่เขาก็ไม่เลือกนะ เอาเงินมาให้เขาก็เอา แต่ในด้านจิตใจ ความมุ่งมั่น ความเชื่อถือ มันอยู่ที่พรรคแล้วปัจจุบัน ชาวบ้านก็จะดูนโยบาย ดูว่าทำได้ พรรคนี้อาจทำได้ พรรคนี้อาจไม่ได้ อย่างการเลือกตั้งซ่อม ก็จะเห็นได้ชัดเลยว่า ชาวบ้านก็ยังเลือกพรรคเพื่อไทย ถึงแม้ว่าจะมีการสู้กัน เอาเป็นเอาตายเพื่อจะชนะการเลือกตั้ง แต่พรรคเพื่อไทยก็ยังชนะ สมความตั้งใจของคนภาคอีสาน..."¹⁰

"...ถ้าผู้สมัครฯ มาลงพรรคเพื่อไทยนะ ก็ได้เลย แก่เข้าพรรคผิดเท่านั้นเอง แต่ชาวบ้านเขาไม่เห็นนะว่าอยู่พรรคชาติไทยพัฒนา เขาบอกว่าเป็นคนของเนวิน เขาก็ไม่เลือกเลย... เงินส่วนใหญ่จะมากับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นแกนหลักของเขา ที่ถามว่ามีการรณรงค์ไม่ให้ซื้อสิทธิขายเสียง ก็มองว่า ผู้สมัครฯ เขาจะทำอะไรก็ได้ อำนาจรัฐ ดำรงตัวเองเป็นคนมาจ่ายเงินเลย พาผู้ใหญ่บ้านมาเดินแจก ไม่เกรงกลัวเลย คืนหมาหอน(ก่อนวันเลือกตั้ง 1 วัน) รถเข้าหมู่บ้านมาประมาณ 7-8 คัน ตื่นเช้าขึ้นมา ชาวบ้านที่ยังไม่ได้ เขาก็มาโวยวายกับหัวคะแนน ก็เลยมาแจกตอนเช้าอีกรอบ คือเขาจะทำอะไรก็ได้ ถ้าอยู่ในอำนาจของรัฐ คือผู้ว่าราชการจังหวัดเขาก็มากำชับกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ดำรงเองเลย ใครไม่ให้ความร่วมมือก็โดนย้าย หลังการเลือกตั้ง 2 วันเท่านั้นเอง คือเขาก็ไม่ช่วย ไม่เข้าข้างใคร ก็ยังโดนแกล้งเลยนะ เขาวางั้น คือผมไปประชุมกับทางจังหวัด เขาก็บอกว่าทำยังไงก็ได้ เรื่องใบแดง เขาไม่กลัว เคลียร์ได้ ที่เขากลัวก็คือสอตบกเท่านั้นเอง

...¹¹..

อนึ่ง การที่ผู้สมัคร ฯ จากพรรคเพื่อไทยไม่ได้กระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง อาจเกิดจากการระวังไม่ให้เกิดการกระทำที่จะทำให้ได้รับใบแดงจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง และอาจนำไปสู่การยุบพรรคการเมืองอีกครั้ง เนื่องจากผู้สมัครฯ ถูกจับตามองจากหลายฝ่ายไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน แสดงให้เห็นว่า คำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมืองสามารถสร้างความเกรงกลัวให้แก่ผู้สมัคร ฯ อยู่บ้าง ทำให้ผู้สมัคร ฯ มีความระมัดระวังที่จะไม่กระทำความผิด

¹⁰ สัมภาษณ์ นายวันนา วิรุณพันธ์, กำนัน ต.หนองแค อ.ราษีไศล จ.ศรีสะเกษ, 23 สิงหาคม 2552.

¹¹ สัมภาษณ์ นายกร วารินทร์, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลผักแพว อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ, 15

ตามกฎหมายเลือกตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สมัคร ฯ ที่สังกัดพรรคเพื่อไทย เนื่องจากหลักเกณฑ์ตามมาตรา 237 ยังถูกมองว่าเป็นเครื่องมือที่ฝ่ายที่มีอำนาจบังคับการนำมาใช้เพื่อเล่นงานคู่แข่งทางการเมือง ฝ่ายใดที่มีอำนาจ ก็สามารถนำมาตรการยุบพรรคการเมืองมาใช้เล่นงานคู่แข่ง ซึ่งอาจทำให้เจตนารมณ์ของกฎหมายไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้

4. การกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้งไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการชักจูงใจผู้ลงคะแนน เนื่องจากยังมีความนิยมในตัวบุคคลผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง และการกระทำความผิดของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น มีอยู่คู่กับการเลือกตั้งทุกครั้ง ขึ้นอยู่กับว่าจะมีการใช้เงินซื้อเป็นจำนวนมากหรือว่าซื้อจำนวนน้อย โดยเงินไม่ใช่ปัจจัยสำคัญ

“...ในการทำทุจริต เขาก็ทำกันอย่างเปิดเผยเลย ไม่ได้กลัวอะไรเลย แทบไม่เห็นว่ายแอบ เขาก็เดินแจกตามบ้านหรือไม่กี่เชิญกลุ่มนี้มาพบที่บ้านหรือสำนักงาน แล้วก็บอกว่าให้เป็นค่ารถ ในจำนวนเงินที่เท่าๆกันหมด แต่ผมก็เห็นว่า คนที่ทำในลักษณะนี้ มักจะไม่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาในพื้นที่นี้ ถ้าอยู่ในพรรคที่ดี ก็มีโอกาสดำเนินการเลือกตั้ง ผมจะยกตัวอย่าง ส.ส.นพคุณ ผมไม่เห็นว่าเขาทำพฤติกรรมอย่างอื่น เขาเคยเป็นนายอำเภออยู่ในพื้นที่ เขาก็เข้าหาประชาชน ประชาชนก็รัก ผมก็มองว่าเขาทำดี ก็อยู่ในใจประชาชน ไม่ต้องใช้เงิน ก็ได้รับเลือก...”¹²

“...การเลือกตั้งส.ส. พรรคพลังประชาชนเขาก็ไม่ได้ใช้เงิน แต่เขาก็ได้ เพราะกระแสของเขาแรงมาก รัฐบาลตอนนั้น ก็คือรัฐบาลทหาร เขารู้ว่าจะต้องจับผิด เล่นงานเขา เขาก็ไม่ใช้เงินเลย เขาก็ได้ แต่ก็ต้องมั่นใจว่ากระแสของเขาแรง มันขึ้นอยู่กับช่วงชิง ถ้ามีการยุบสภาตอนเดือนมีนา เมษา การเลือกตั้งก็น่าจะเข้มข้น และก็ต้องดูผลงานส่วนบุคคลของส.ส. บวกกับกระแสพรรคด้วย...”¹³

“...พรรคจะมีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดกฎหมายเลือกตั้งไหม อันนี้ก็เห็นหลายคนเขาพูดนะ แต่มุมมองของผม พรรคก็ต้องให้เงินในการสมัคร สส.อยู่แล้ว แต่จะเอาเม็ดเงินส่วนนั้นมาแจกชาวบ้าน ผมว่าเป็นไปไม่ได้ แค่ว่าป้ายประชาสัมพันธ์ ค่าใช้จ่าย มันก็หมดไปแล้ว แต่ไอ้ที่ว่าพรรคใหญ่เขาให้มาเท่านั้น แล้วคุณเอาไปลงเท่านั้น ไอ้ตัวผู้สมัครเอง คนที่ไม่มีเงินนี้เขาก็อาจกันไว้ส่วนหนึ่ง เพื่อเอามาแจกจ่ายบ้าง แต่เงินที่พรรคให้มาก็ไม่น่าจะเหลือมาพอแจกจ่ายชาวบ้าน

¹² สัมภาษณ์ นายอนุชา วัชรัง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำแพร่ อ.หางดง จ.เชียงใหม่, 14 ธันวาคม 2552.

¹³ สัมภาษณ์ นายอาคม ศิลปดอนบม, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลสำราญ อ.เมือง จ.ขอนแก่น, 2 ธันวาคม 2552.

อย่างพรรคเพื่อไทยเขาก็ไม่ได้เอาเงินลงมาแจก ก็มีเกณฑ์ชาวบ้านไปนั่งฟัง มันก็เป็นไปไม่ได้ที่ชาวบ้านจะทิ้งไว้ ทิ้งนาไปฟังนายเฉลิมพูด ก็มีให้ค่าพาหนะบ้าง อย่างเขาก็ได้ 200 ไปนั่งฟังทั้งวัน มุมมองของผมนั้นก็ไม่ได้เป็นการจ้างไป เขาแค่ไปเอาเงิน 200 แล้วนั่งตากแดดฟังทั้งวัน มันไม่คุ้มที่จะไป ด่านาจ้างยังได้มากกว่านี้อีก ถ้าว่าพรรคเขาเอามาจ้าง ผมว่ามันไม่ใช่หรอก ถามว่ารัฐเขาทำไหม ไรต์ตัวที่เป็นรัฐบาลปัจจุบันนี้เขาก็ทำ..."¹⁴

5. เงินอาจถือเป็นปัจจัยชี้ขาดต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัครในบางกรณี และในบางพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีผู้สมัครมีบารมี ความสามารถใกล้เคียงกัน หรือมีกระแสความนิยมในตัวพรรคการเมืองหรือผู้นำของพรรคที่ไม่แตกต่างกัน

เห็นได้จากการแสดงความคิดเห็นของผู้นำท้องถิ่นคนหนึ่งในประเด็นนี้ว่า "...แต่ถ้าคนสมัครทั้ง 2 คน สู้กัน ชาวบ้านชอบทั้งคู่ แต่ถ้าคนหนึ่งมีปัจจัย 5 เข้ามาเกี่ยวข้อง ก็จะไม่มีความเท่ากัน นักข้างใดข้างหนึ่ง อย่างเวลาไปสอบ ที่ว่าเก่ง ๆ ก็ต้องมีหนึ่งเดียวเท่านั้น..."¹⁵

"...เงินยังจำเป็นต่อการเลือกตั้ง ยังไงก็ต้องมาทุจริตในการเลือกตั้ง การให้ใบแดง ไม่มีผล การยุบพรรคไม่มีผล เดียวนี้ชาวบ้านบอกว่า กกต.ไม่มีความหมายสำหรับนักการเมืองแล้ว เสี่ยงประมาณแผ่นดินเปล่า ๆ คือ นักการเมืองเขาก็ทุจริตในการเลือกตั้งกันทุกคน แล้วพอมาเคลียร์กับ กกต.ได้ก็คือผ่าน ชาวบ้านเขาถึงว่า กกต. ไม่มีความหมายกับการเลือกตั้ง เงินซื้อได้หมดแม้กระทั่ง กกต. ไม่จำเป็นต้องมี กกต. ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งทั้งระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น ..."¹⁶

6. ในกรณีที่เงินไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่ชี้ขาดผลการเลือกตั้ง แต่ยังคงมีการใช้จ่ายเงินเกินกว่าที่กฎหมายเลือกตั้งกำหนดไว้ ผู้นำท้องถิ่นได้กล่าวถึงการใช้เงินกับการเลือกตั้งว่า

"...การใช้เงินในการเลือกตั้งเป็นของคู่กัน มีความสัมพันธ์กันล้านเปอร์เซ็นต์ สำหรับบุคคลที่จะเลือกตั้ง ต้องมีต้นทุนทางสังคมคือตัวเองและทุนทรัพย์ จนเขาบอกว่าการเมืองมีอยู่ 3 อย่าง คือ ดี+มี+เยอะ แต่พอหลังจากมีองค์กร กกต. ออกมา บางคนก็รู้สึกชอบ ถ้าทำผิดกฎหมายเลือกตั้ง ก็อาจจะถูกตัดสิทธิ ได้ใบเหลือง ใบแดง แต่จริง ๆ แล้ว มันไม่ใช่ สำหรับนัก

¹⁴ สัมภาษณ์ นายสุพจน์ นามพรม, นายกองคการบริหารส่วนตำบลหนองหัวช้าง อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ, 13 กรกฎาคม 2552.

¹⁵ สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ บัวหอม, นายกองคการบริหารส่วนตำบลดุน อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ, 15 กรกฎาคม 2552.

¹⁶ สัมภาษณ์ นายสุนา ปัญญาดี, กำนันต.โคกสำราญ อ.บ้านแฮด จ.ขอนแก่น, 4 ธันวาคม 2552.

เลือกตั้ง เขาจะบอกว่า มันทำให้เกิดความลำบาก ความซับซ้อนยิ่งกว่าเดิม จากที่เราเคยหาเสียงกับชาวบ้าน พอเลือกตั้ง ชนะแล้วก็ได้เป็น แต่ไม่ใช่แค่นั้น พอเลือกตั้งเสร็จ ก็ต้องไปผ่านขั้นตอนของ กกต.ต่อ กว่าจะประกาศ รับรองผลมา มันก็ต้องไปเสียค่าใช้จ่ายหลายชั้น เพราะบางที่ กกต.หลายท่านก็ซื้อได้ เลือกตั้งเสร็จปุ๊บ ก็ต้องไปคุยกับทาง กกต. หากทำผิดจริงก็ให้ช่วยทำให้ความผิดเบาลง คือปัญหา ก็เพราะระบบอุปถัมภ์เป็นตัวหลัก ทำให้สังคมไทยเกิดปัญหา อย่าง กกต. แรก ๆ เกิดขึ้นมา เขาก็กลัว แต่ตอนนี้เขาไม่กลัว นักเลือกตั้งเขาก็ว่า ให้ชนะก่อน แล้วค่อยไปว่ากัน ไปเคลียร์ ทำให้หนักเป็นเบา ความศักดิ์สิทธิ์ขององค์กรก็ลดลง...”¹⁷

“...ในส่วนของเรื่องเงิน พักหลัง ๆ ไม่ค่อยเป็นปัจจัยสำคัญแล้ว พัฒนามาเยอะ แต่ก็มีส่วน แต่ก็น้อยลงกว่าแต่ก่อนเยอะ แต่ก่อนเงินมีผลประมาณ 50% เกิน 50 ด้วยซ้ำ เดียวนี้ น่าจะประมาณ 20-30 % แต่ก็ต้องมีเงินประกอบด้วย...”¹⁸

“...ถามว่าเงินมีส่วนสำคัญไหม ก็มีส่วนสำคัญ แต่เงินอย่างเดียวมันไม่ใช่คำตอบ มันต้องมีทั้งผลงาน กระแสพรรค ถ้ามีเงินมาเป็นตัวชูอีก มันก็จะเป็นแรงบวกที่สาม ชาวบ้านเป็นคนเรียกร้องเองไหม มันก็มีพวกที่เป็นหัวคะแนนไปเสนอตัว บางที่หัวคะแนนคนเดียว ได้ทั้งสามพรรคก็มี คนที่มีเครือข่าย มีฐานจะได้เปรียบในการแจกเงิน ถ้าอยู่ดีๆเอาเงินมาแจก คุณก็โดนแน่ ถ้าทำเป็นระบบ สร้างเครือข่ายผู้นำชุมชน เป็นหัวคะแนน เขาก็สืบสาวไปไม่ถึงตัวผู้แจก ถ้าถามว่ากลัวจะโดนใบแดงไหม ผมในฐานะนักการเมือง จะตอบว่า ไม่กลัว ถ้ากลัวเราก็จะไม่มีสิทธิ ขอให้ได้รับการเลือกตั้งเข้าไปก่อน แล้วอย่างอื่นค่อยว่ากัน ถ้าผมจะซื้อบริสุทธิ์ ผมไม่ใช่ แต่คนอื่นเขาใช้แล้วผมไม่ได้ แต่ถ้าผมไม่กลัวที่จะใช้ ผมก็ได้ แต่เรื่องเงินมันก็ไม่แน่นอนเสมอไป อย่างการเลือกตั้ง ส.ส. พรรคพลังประชาชนเขาก็ไม่ได้ใช้เงิน แต่เขาก็ได้ เพราะกระแสของเขาแรงมาก รัฐบาลตอนนั้น ก็คือรัฐบาลทหาร เขารู้ว่าจะต้องจับผิด เล่นงานเขา เขาก็ไม่ใช้เงินเลย เขาก็ได้ แต่ก็ต้องมั่นใจว่ากระแสของเขาแรง มันขึ้นอยู่กับชั่วโมง...”¹⁹

“...ถ้ามีการเลือกตั้งครั้งหน้า ยังไงก็ยังมีแจกเงินแน่นอน พวก ส.ส.นี้แหละเป็นฝ่ายที่ฝึกประชาชนให้รู้จักการเอาเงิน และอย่างพวกผู้เฒ่าผู้แก่ เขาก็ยังรู้สึก ถ้าไปรับเงินเขามา มันก็เป็นบุญเป็นคุณ แต่คนรุ่นหลังๆมา อายุประมาณ 40 กว่าๆ ลงมา เขาก็ไม่ได้คิดแบบนั้นแล้ว

¹⁷ สัมภาษณ์ นายศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านแฮด อ.บ้านแฮด จ.ขอนแก่น, 4 ธันวาคม 2552.

¹⁸ สัมภาษณ์ นายอภิชาติ ชาญประดิษฐ์, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลกันทรารมย์ อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ, 20 กรกฎาคม 2550.

¹⁹ สัมภาษณ์ นายอาคม ศิลปดอนบม, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลสำราญ อ.เมือง จ.ขอนแก่น, 2 ธันวาคม 2552.

ไม่ได้สนใจ เขาก็เอาเงิน แต่เขาไม่เอาคน หลังๆมา จะทุจริตในการเลือกตั้งยาก วิธีการจ่ายเงินเขาจะจ่ายโดยผ่านหัวคะแนนแต่ละหมู่บ้าน และก็มีพวกมาควบคุมหัวคะแนนอีกทีหนึ่งเพื่อป้องกันหัวคะแนนทุจริต พวกนี้จะแจกเงินกันตอนกลางคืน ถึงไม่มีใครจับได้ ถึงเรียกว่าคืนหมาหอน...”²⁰

“สมัยก่อนหรือปัจจุบัน วิธีการซื้อเสียงก็ยังไม่เหมือนเดิม หัวกระเป๋ามาเลย แต่ครั้งที่ผ่านมา (23 ธันวาคม 2550) ไม่มี แต่เลือกตั้งครั้งหน้า มีแน่ เพราะว่า พรรคที่เคยซื้อเสียงจะลงพรรคเจ้าของพื้นที่เดิม ไม่ได้ซื้อ เขาไม่อยากจะซื้อ เปลืองสตางค์ด้วย ถึงไม่ซื้อ ก็ยังได้อยู่ แต่ถ้าอีกฝ่ายซื้อหนักๆ ก็ไม่แน่ เงินก็ยังเป็นปัจจัยสำคัญอยู่ และก็อยู่ที่ผู้นำท้องถิ่นด้วย คือซื้อเนี่ย ไม่ได้มาซื้อกับชาวบ้านโดยตรงอย่างเดียว ก็ต้องเอาผู้นำไปคุยด้วย อย่างบางรายที่มีอิทธิพลต่อการซื้อเสียง เราก็จะไปขว้างเขาไม่ได้ ก็ปล่อยเขาทำเสรี ไม่ส่งเสริม แต่ก็ห้าม ทุกคนรู้ แต่ไม่มีใครไปแจ้งจริงๆ สมัยก่อน ถ้าไปรับเงินมาแล้วไม่เลือก เขาก็อาจยิงทิ้งได้”²¹

“...ส่วนเรื่องเงิน ทุกพรรคก็มีเหมือนกัน จะมากบ้างน้อยบ้าง ขึ้นอยู่กับกระบวนการของแต่ละพรรค แต่เรื่องเงิน ก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้หลาย ๆ คน ได้มานั่งอยู่ตรงนี้ จนถึงอายุ 60,70 บางท่านก็บอกว่า มาก็เอา ไม่มาก็เอา นั่นคือพรรคที่เขาชอบ แต่ถ้าพรรคที่เขาไม่ชอบ มาฉันก็เอา แต่ฉันไม่เลือก เงินเป็นปัจจัยที่มีส่วน ทำให้หลาย ๆ ท่าน ตัดสินสลับบริโศค อย่างก็จะถามว่า มาหรือยังน้อ พรรคนั้นให้เท่าไร พรรคนี้นี้ให้เท่าไร เพราะว่าชาวบ้าน พอถึงฤดูกาลเลือกตั้ง ก็ยังมี ยังสำคัญต่อการเลือกตั้งทุกระดับ การที่ส.ส.จะเกรงกลัว ผมว่าเขาไม่อยู่ สักดักันไม่อยู่ อาจจะมีขบวนการอื่น ที่ลึกกว่าเดิม อย่างในขณะที่เป็นรัฐมนตรี อาจจะมีการแจก อย่างเอาเสื้อ เอาปุ๋ย เอาปฏิทินที่มีรูปของตัวเองกับหัวหน้าพรรคบ้างหรืออาจจะเป็นการนำเที่ยว และก็ให้นักการเมืองมาพูด โดยแจกเบี้ยเลี้ยงคนละ 100-200 ตรงนี้ก็ยังไม่ทำอยู่ เพราะยังถือว่า เรื่องการให้กับการเลือกตั้ง ตรงนี้ นักการเมืองไม่กลัว ก็ยังมีอยู่ การทำผิดกับการเลือกตั้งกับการยุบพรรคในกรณีที่ทำผิด ผมว่าเขาไม่กลัว และก็ยังทำต่อไป วิธีการก็คงต้องเปลี่ยน เมื่อก่อนไม่มีกฎหมายการเลือกตั้ง เขาก็เดินแจก แจกให้เห็นเลย เสียงละ 10 บาท ต่อมาก็ขึ้นเป็น 20,50,100 จนมาถึงการมี กกต. มีกฎหมายการเลือกตั้ง เรื่องก็เจียบ ๆ ลง และก็เปลี่ยนวิธีการไป เป็นการส่งสายไปจดหมายเลขบัตรประชาชน 13 หลักบ้าง อาจจะเป็นการเรียกกลุ่มตัวแทนอาชีพ เรียกตัวแทนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ไปนั่งบ้าน และต่อไปก็เป็นเรื่องอื่นที่เราไม่มองไม่เห็น และก็มากกว่าเดิมอีก จะเป็นการต่อสู้เรื่องเงิน อย่างแต่ก่อนครัวเรือนละ 200 เดียวนี้เป็น คนละ 200 และชาวบ้านก็ยังรอ ชาวบ้าน

²⁰ สัมภาษณ์ นายณัฐชัย เหล่าสุวรรณ, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลโนนท่อน อ.เมือง จ.ขอนแก่น, 3 ธันวาคม 2552.

²¹ สัมภาษณ์ นายสุเวช ภูมิรัตน์, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลแม่คำ อ.แม่จัน จ.เชียงราย, 15 ธันวาคม 2552.

เองก็มีส่วนทำให้พฤติกรรมของนักการเมืองเป็นอย่างนี้ ถึงบอกว่าเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ และยังต้องมี อย่างชาวบ้านเองพอถึงช่วงเลือกตั้ง เขาก็จะรอว่า เมื่อไหร่ หมาจะมาเห่าหน้าบ้าน นั่นก็เป็นเรื่องของชุมชนชนบทที่เป็นเรื่องของพฤติกรรมเลือกตั้ง ชาวบ้านเขาก็ชอบมาพูดกันว่า ได้มาหรือยัง ตอนนี้ได้มาแล้ว 200 คนที่ยังไม่ได้ก็ต้องไปเรียกหา ก็เป็นเรื่องสนุก ๆ ของชาวบ้าน แต่คนที่มีจิตสำนึกก็มี คนที่นั่งดู นั่งคิด ผู้หลักผู้ใหญ่ที่ชอบเรื่องประชาธิปไตย เรียกร้องให้มีการหาเสียงอย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรมก็มี แต่ปัญหาของการเลือกตั้งก็ยังคงมีอยู่...”²²

“...ในการเลือกตั้งยังมีการแจกเงินใหม่ ผมไม่ใช่คำว่าแจกเงินนะ คือยังมีการให้ประโยชน์ซึ่งกันและกัน คือมันมาในรูปแบบที่แยบยลขึ้นเรื่อย ๆ เช่น คุณสร้างเครื่องมือขึ้นมาเพื่อจับสัตว์อะไรสักชนิดหนึ่ง ครั้งแรกคุณยังจับมันได้ แต่ครั้งต่อ ๆ ไป คุณจับมันไม่ได้แล้ว ปลาก็เหมือนกัน ครั้งแรกมันก็อาจกินเหยื่อ แต่ครั้งต่อ ๆ ไป มันก็ไม่แล้ว นี่เป็นพฤติกรรมสัตว์ธรรมชาติ แต่มันก็เอามาใช้กับคนได้เหมือนกัน คุณไม่ต้องคิดอะไร ดูแค่ดีขึ้นมา ถ้าคนรู้กฎหมายคุณก็หลุดจากคดีได้แล้ว คนรู้กฎหมายได้เปรียบ คนมีเงินได้เปรียบ คนมีเกียรติได้เปรียบ ซึ่งไม่เกี่ยวกับว่าเค้าเป็นคนดีหรือไม่...”²³

อนึ่ง ในบางพื้นที่การเลือกตั้ง ผู้นำท้องถิ่นต่างกล่าวไปในทิศทางเดียวกันว่า ผู้สมัครไม่มีการใช้เงินเพื่อจูงใจชาวบ้านให้ลงคะแนนให้แก่ตนเอง ทั้งนี้คนใหม่ที่จะเข้ามาลงสมัครเลือกตั้ง จะทำการสอดแทรกเข้ามาเป็นตัวเลือกได้ยาก * ซึ่งจะสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ในพื้นที่จ.สุพรรณบุรี พรรคชาติไทย สามารถเอาชนะการเลือกตั้ง โดยมีคะแนนทิ้งห่างคู่แข่งเกือบหนึ่งแสนคะแนนเลยทีเดียว²⁴ แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าพื้นที่ดังกล่าวจะไม่เคยมีการใช้เงินเพื่อจูงใจผู้ลงคะแนนเสียงเลย **

²² สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ ขาวศรี, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโนนสมบูรณ์ อ.บ้านแฮด จ.ขอนแก่น, 4 ธันวาคม 2552.

²³ สัมภาษณ์ นายสมคิด เลิศเกียรติดำรงค์, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลหนองปากครั้ง อ.เมือง จ.เชียงใหม่, 21 ธันวาคม 2552.

* ผู้นำท้องถิ่นในพื้นที่นี้ มักจะไม่ค่อยอยากกล่าวถึงประเด็นการทำทุจริตในการเลือกตั้ง และส่วนมาก ไม่ประสงค์ให้ผู้วิจัยเปิดเผยชื่อผู้ที่ให้สัมภาษณ์

²⁴ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, สรุปข้อมูลสถิติการใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 23 ธันวาคม 2550[ออนไลน์], 2551. แหล่งที่มา <http://www.ect.go.th/newweb/th/election/index4.php>

** จากการเปิดเผยข้อมูลของอดีตนักการเมืองในพื้นที่ดังกล่าว

ในประเด็นเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุแห่งการกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง มีนักวิชาการ นักการเมือง กรรมาธิการร่างรัฐธรรมนูญ สมาชิกสภาว่างรัฐธรรมนูญและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ออกมาแสดงความคิดเห็นซึ่งมีประเด็นดังนี้

1. เห็นด้วยกับการใช้มาตรการยุบพรรคการเมืองในการแก้ไขปัญหาการกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง

1.1 ปัญหาการกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้งถือว่าเป็นปัญหารุนแรง และถือได้ว่าเป็นการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการที่ไม่ได้รับการยอมรับว่ามีความชอบธรรม การใช้มาตรการยุบพรรคการเมืองในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว จึงเป็นมาตรการที่มีความเหมาะสม

ประพันธ์ นัยโกวิท ได้ให้ความเห็นว่า “ในรัฐธรรมนูญปี 2540 ที่ผ่านมา ในมาตรา 63 วรรคแรก บุคคลจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ โดยวิธีการซึ่งไม่ได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้มิได้ ผมถามว่าการซื้อสิทธิขายเสียงนี้เป็นการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ ด้วยวิธีการที่เป็นประชาธิปไตยหรือไม่ ถ้าท่านคิดว่ามันเป็นหรือไม่เป็นนี้ เราจะยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ เราคิดว่ามันควรจะหาทางแก้ไขปัญหาเรื่องการซื้อสิทธิขายเสียงนี้อย่างไร การซื้อสิทธิขายเสียงมีความร้ายแรงมากกว่าการจ้างพรรคเล็กลงสมัคร มีความร้ายแรงมากกว่าแจ้งความเท็จเพื่อกลับแกลังพรรคอื่น ซึ่งอันนั้นบทบัญญัติถึงยุบพรรคการเมือง การซื้อสิทธิ ขายเสียงนี้รุนแรงกว่านั้น เพราะอันนี้มันเป็นปัญหาเรื่องใหญ่ของชาติ โดยเหตุนี้ผมถึงยังมีความคิดเห็นว่าการซื้อสิทธิ ขายเสียงคงจะต้องระบุงไปที่ไหนสักแห่งหนึ่ง ในรัฐธรรมนูญหรือที่ไหนสักแห่ง ถ้าเป็นการกระทำโดยหัวหน้าพรรค หรือผู้บริหารพรรค ก็ให้ถือว่าการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศด้วยวิธีการซึ่งไม่ได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะมีผลตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง มาตรา 66(3) ซึ่งจะเป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองนั้นได้เพราะถ้าหากพรรคการเมือง หรือผู้บริหารพรรคการเมืองทำในลักษณะเช่นนี้ ก็ไม่ควรจะดำรงสถานะของพรรคการเมืองต่อไป”²⁵

จรัญ ภักดีธนากุล ได้ให้ความเห็นว่า เรื่องซื้อสิทธิขายเสียงไม่ใช่เรื่องของการล้มล้างระบอบ มันเป็นเรื่องเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการอย่างนี้ คนพวกนี้

²⁵ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมคณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ สภาว่างรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550, ครั้งที่ 5/2550,” 1 กุมภาพันธ์ 2550, หน้า 22.

ใช้สิทธิลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อให้เข้าไปสู่อำนาจการปกครองประเทศ แต่จะใช้วิธีที่ผิดรัฐธรรมนูญ คือซื้อสิทธิ ขายเสียง ปัญหาของบ้านเรานั้นมากกว่านั้นนะครับ การซื้อสิทธิ ขายเสียงมันมากยิ่งขึ้นกว่าการปฏิวัติรัฐประหารอีก²⁶

มานิจ สุขสมจิตร์ ได้กล่าวถึงปัญหาดังกล่าวไว้ว่า “การที่ประชาธิปไตยของเรา ล้มลุกคลุกคลานที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ ก็เพราะว่าปล่อยให้การซื้อสิทธิขายเสียงมันวิวัฒนาการขึ้นมาเรื่อย ๆ นับตั้งแต่แรก ๆ ที่เดียวมีการแจกแค่ปลาทุเค็ม มีการแจกเครื่องเท้าแตะ ต่อมาเป็นอย่างไร ท่านทั้งหลายคงทราบดี เพราะฉะนั้นผมคิดว่าน่าจะต้องมีแสดงเจตนารมณ์ให้เห็นว่าในการที่เรา ทำรัฐธรรมนูญนี้ เราต้องการป้องกันไม่ให้ความชั่วร้ายที่มันเคยเกิดขึ้นแล้วเกิดขึ้นอีก จริงอยู่แม้ว่า มันจะป้องกันไม่ได้หมดทั้ง 100 เปอร์เซ็นต์ ก็ยังดีที่เราได้ใช้ความพยายาม ผมได้ฟังคนพูดมามาก ที่เดียวว่า การเลือกตั้งซึ่งจะเกิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญนี้เงินก็ยังจะต้องซื้อได้อีก ถ้าเมื่อเราไม่หาทาง ป้องกันไว้ ผมชอบใจคำของท่านอดีตกต. ชุดแรก ท่านบอกว่า การทำงานของ กต. นั้นจะต้อง ป้องกันไม่ให้คนชั่วเหี้ยมบันไดสภา ก็ยากจะให้รัฐธรรมนูญนี้เป็นเครื่องมืออันหนึ่งที่ป้องกัน ไม่ให้คนชั่วมาเหี้ยมบันไดสภานะครับ”²⁷

เสรี สุวรรณภานนท์ ได้ให้ความเห็นว่า “การที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง การเลือกตั้งได้สร้างมาตรฐานใหม่ โดยมอบหมายภาระหน้าที่สำคัญไปให้พรรคการเมืองและ กรรมการบริหารพรรคการเมืองจึงเกิดขึ้น ก็ที่ผ่านมา กรรมการบริหารพรรคการเมืองส่วนใหญ่เป็น ตัวการสำคัญต่อการก่อปัญหาการโกงการเลือกตั้งหรือการกระทำความผิดต่อกฎหมายเลือกตั้ง มาตรการยุบพรรคการเมืองหรือการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคที่เปรียบเสมือน การประหารชีวิตทางการเมือง ซึ่งอาจรุนแรงเกินไป แต่ที่ผ่านมา มันแก้ปัญหาทุกอย่างแล้วมัน แก้ไม่ได้ มาตรการการยุบพรรคการเมืองและการเอาผิดเอาโทษกรรมการบริหารพรรคจึงเป็น มาตรฐานสูงสุดที่จะแก้ปัญหาการโกงการเลือกตั้ง หากยังแก้ไม่ได้ก็คงไม่มีอะไรมาแก้ได้อีกแล้ว”²⁸ และได้กล่าวว่า “คำตัดสินยุบ 3 พรรคการเมืองจะเป็นนิมิตหมายที่ดี ที่จะได้เห็นการเมืองรูปโฉม ใหม่ การตัดสินยุบพรรคแสดงให้เห็นว่ากฎหมายยังเป็นกฎหมาย เอาจริงเอาจังกับการแก้ปัญหา การโกง จะได้เป็นที่รู้กันว่าเมื่อใดก็ตามที่นักการเมืองทำผิดก็จะต้องถูกลงโทษ และทราบได้ที

²⁶ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมคณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ สภาว่า รัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550, ครั้งที่ 30/2550,” 22 พฤษภาคม 2550, หน้า 44.

²⁷ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมคณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ สภาว่า รัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550, ครั้งที่ 30/2550,” 22 พฤษภาคม 2550, หน้า 38.

²⁸ เสรี สุวรรณภานนท์, “ยุบพรรคการเมือง : มาตรฐานการควบคุมการเลือกตั้งใหม่,” สยามรัฐ (17 ธันวาคม 2550): 2.

นักการเมืองไม่ยอมเปลี่ยนพฤติกรรมก็จะถูกดำเนินการเช่นนี้ต่อไป และต่อไปภายภาคหน้า ประเทศไทยจะเป็นตัวอย่างในเรื่องของนักการเมืองที่ดีไม่กล้าคอร์รัปชั่น ไม่กล้าทำผิด”²⁹

ไชยันต์ ไชยพร ได้ให้ความเห็นว่า พรรคการเมืองเรากำหนดแล้วว่า ส.ส. ต้องสังกัดพรรค เพราะฉะนั้นเราให้ความสำคัญกับพรรคเยอะ เพราะฉะนั้นถ้าใครคนหนึ่งโกง ใครคนใดคนหนึ่งในพรรคก็ต้องรีบพากันหนีไป หรือว่ารีบแจ้งกกต.ว่าไอ้คนนี้โกงแล้วนะ พรรคไม่รับรู้แน่ จริงๆ แล้ว 237 มันไม่ได้โดนนะ เขาเขียนไว้เลยว่าถ้ากรรมการบริหารพรรค หัวหน้าพรรค ถ้ารู้แล้ว แล้วยังไขสืออยู่ อันนี้ถึงจะโดน แต่ถ้ารู้แล้วมาช่วยกันกระโดดกระตาคอะไรกันไป หรือบังคับให้มันลาออกไปในขณะที่ยังไม่ได้เลือกตั้ง กำลังอยู่ในช่วงหาเสียง ก็โอเค ก็ไม่มีปัญหา ถ้าไม่เอายุบพรรค แต่เอาแบบลงโทษเป็นรายบุคคลก็ได้ เช่น ถ้าใครพบว่าไอ้คนนี้ทุจริตนะ ก็ให้มันติดคุกตลอดชีวิตเอามั้ย แต่เลิกเล่นการเมืองไปตลอดชีวิต ผมว่ามันยังไม่หนักว่ะ ต้องจำคุกสิบปีสิบห้าปี ใครจะเสี่ยง เพราะว่าอะไรรู้ไหม เพราะว่าให้เลิกเล่นการเมือง ปรากฏว่าพรรคไปจ้างใครก็ไม่รู้มาคนหนึ่งให้มาสมัครส.ส.ในพื้นที่นี้ แล้วให้มันจ่ายเงินให้หัวคะแนน ชื้อเสียง อะไรอย่างนี้ คือมันชื้อไปแล้วไขไหม ชื้อไปแล้ว สมมติว่าแบบไม่ให้มีการเลือกตั้งใหม่... คือถ้าคุณโกงเลือกตั้งแบบยงยุทธ คือโกงแบบส.ส.สัดส่วน ยงยุทธโดนคนเดียว โอเคนะ แล้วเผชิญที่ดีเพราะว่ามันยุบพรรคไปไง แต่ว่าคิดดูสิถ้าเราแก้ให้เป็นรายบุคคล ยงยุทธโดน แต่สมพงษ์ อมรวิวัฒน์ได้ เพราะเขาอยู่ด้วยกัน ส.ส.สัดส่วนเขาเลือกเป็นเบอร์เดียวแล้วได้มาทั้งแถบตามแต่คะแนนประชาชนลงมา สมพงษ์ได้ แล้วก็อีกสามคนได้ พวกนั้นก็ได้นะสิ เพราะยงยุทธมันบอกให้หัวคะแนนมันไปลงมันก็ลงเบอร์เดียวกันหมด ไอ้อย่างนี้มันไม่ควรจะได้ คนเหล่านั้นไม่ควรจะได้ส.ส.สัดส่วนเข้าไป เพราะฉะนั้นไปลงรายบุคคลไม่ได้หรอก อย่างเรื่อง ส.ส.สัดส่วนมันลงรายบุคคลไม่ได้ เพราะมันเลือกเป็นพวกใหญ่³⁰

1.2 มาตรการยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 237 แม้จะเป็นมาตรการที่มีความรุนแรง แต่ทำให้พรรคการเมืองมีคุณภาพ

สุรชัย เลี้ยงบุญเลิศชัย ได้ให้ความเห็นว่ามาตรา 237 นั้นไม่ใช่บทบัญญัติของกฎหมายที่เขียนมาที่จะปิดกั้นหรือเป็นการทำลายล้างทางการเมืองตามที่มีคนกล่าวอ้าง ตรงกันข้าม มาตรานี้เจตนารมณ์ของ สสร.ตอนที่ร่างมาตรานี้มาด้วยเจตนารมณ์ที่แท้จริง คือ ต้องการพัฒนาระบบพรรคการเมืองให้เป็นสถาบันการเมือง ดังนั้น สสร.จึงมีการมาตรการค่อนข้างเข้มข้น

²⁹ “ปชป.เดินเกมชิงพลิกขั้ว,” เดลินิวส์ (5 ธันวาคม 2551): 14.

³⁰ ไชยันต์ ไชยพร, สัมภาษณ์พิเศษ “ผมต่อต้านการแก้รัฐธรรมนูญ” [ออนไลน์], 8 มกราคม 2553. แหล่งที่มา

ในการที่จะทำให้พรรคการเมืองที่ไม่มีระเบียบวินัยที่ยังติดนิสัยการเล่นการเมืองแบบเก่า ๆ คือ การเข้าสู่อำนาจด้วยวิธีการที่มีขอบด้วยกฎหมายนั้น จะต้องถูกลงโทษด้วยการยุบพรรคการเมือง ดังนั้นหากมองในมุมนักการเมืองจะเห็นว่ามาตรานี้เป็นมาตราที่ส่งเสริมพรรคการเมืองที่ดี และท้ายที่สุดจะเป็นการพัฒนาไปสู่การเป็นสถาบันการเมือง และการเป็นสถาบันการเมืองจะสร้างระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยไปสู่เป้าหมายอย่างแท้จริง³¹

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ได้ให้ความเห็นว่า มาตรา 237 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มีไว้ใช้บังคับกับนักการเมืองที่อาสาตัวเข้ามาทำงานสาธารณะ เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของส่วนรวมจึงวางมาตรการป้องกันนักการเมืองและพรรคการเมืองที่ไม่สุจริต มิให้เข้ามาใช้อำนาจรัฐ จึงได้วางบทลงโทษรุนแรง สำหรับนักการเมืองและพรรคการเมืองที่ทุจริตการเลือกตั้ง เพื่อป้องปราม และบังคับให้กรรมการบริหารพรรคต้องทำหน้าที่สอดส่องดูแล ป้องกันแก้ไข มิให้นักการเมืองในสังกัดพรรคของตนไปทำการทุจริตเลือกตั้งโดยเด็ดขาด พรรคการเมืองต้องเป็นการทำงานเพื่อประโยชน์สาธารณะ จึงไม่ใช่ธุรกิจครอบครัวที่ทำเพื่อผลประโยชน์ของหลังจู้ ถ้าพรรคการเมืองดังกล่าว ดำเนินกิจการพรรคการเมืองของตนโดยไม่ต่างจากกิจการรถเมล์ คือ หากใครมีเงินจ่ายค่าโดยสาร ไม่ว่าจะเป็นคนดีหรือเป็นโจรผู้ร้ายแอบแฝงตัวมา ก็พร้อมจะบริการ รับขึ้นรถได้ตลอดเวลา โดยไม่สนใจจะตรวจสอบจุดยืน ความคิดอ่าน หรือแม้แต่เป้าหมายปลายทางของคนเหล่านั้น พรรครถเมล์ดังกล่าว จะไหลลื่น แลลบนอกกฎกติกาตามระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง ไปไกลเพียงใด การเมืองแบบรับจ้างขนส่ง ก็สมควรจะถูกยุบพรรค เพื่อพัฒนาการเมืองใหม่ที่มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมากกว่านั้น ขึ้นมาดูแลผลประโยชน์ส่วนรวมแทน³²

1.3 ถึงแม้ว่ามาตรการยุบพรรคการเมืองจะเป็นมาตรการที่มีข้อบกพร่องและเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกินสมควรแก่เหตุ แต่มาตรการดังกล่าวนี้ ก็ไม่ขัดต่อหลักนิติรัฐแต่อย่างใด

กิตติศักดิ์ ปรกิต ได้ให้ความเห็นว่า³³ เหตุผลที่ใช้สนับสนุนมาตรา 237 ได้นั้น ตั้งอยู่บนรากฐานความคิดสองประการ ประการแรกคือหลักที่ว่า หากกฎหมายกำหนดให้ผู้ใดมี

³¹ มติชนออนไลน์, อดีต ส.ส.ร.แจ้งมาตรา 237 ได้ “พปช.” ฟอกผิดหนีคดียุบพรรค[ออนไลน์], 24 มีนาคม 2551. แหล่งที่มา <http://www.matichon.co.th>

³² เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, แก้อรัฐธรรมนูญ อย่าทำลายนิติธรรม [ออนไลน์], 4 พฤษภาคม 2552. แหล่งที่มา <http://www.rsunews.net/Think%20Tank/TT12/chermsak-May-4.htm>

³³ กิตติศักดิ์ ปรกิต, “จะแก้รัฐธรรมนูญให้ได้ ต้องใจเย็นๆ”[ออนไลน์], 17 เมษายน 2551. แหล่งที่มา http://www.thaipost.net/index.asp?bk=thai-post&iDate=17/Apr/2551&news_id=157215&cat_id=400

หน้าที่ป้องกันมิให้มีการฝ่าฝืนกฎหมาย ผู้ที่ย่อมถูกสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้ผิดหากมีการฝ่าฝืนกฎหมายนั้น และหลักประการต่อมา ก็คือหลักที่ว่าเมื่อบุคคลหรือคณะบุคคลใดได้ประโยชน์แบบรวมหมู่ ก็ต้องรับผิดชอบรวมหมู่ด้วย หลักเรื่องนี้เป็นที่ยอมรับอยู่ในระบบกฎหมายทั่วโลก ทั้งในกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชน

อย่างไรก็ตาม ใช่ว่าการโง่งมการเลือกตั้งจะนำไปสู่การยุบพรรคการเมืองเสมอไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรัฐธรรมนูญและกฎหมายพรรคการเมืองกำหนดไว้เพียงว่า ศาลรัฐธรรมนูญอาจสั่งยุบพรรคการเมืองนั้นเสียก็ได้เท่านั้น การยุบหรือไม่ยุบย่อมเป็นดุลพินิจของศาลรัฐธรรมนูญ และการใช้ดุลพินิจนั้นย่อมต้องเป็นไปตามหลักสมควรแก่เหตุ คือความผิดต้องร้ายแรงถึงขนาดที่ทำให้พรรคการเมืองมีสภาพเสมือนเป็นช่องโหว่ ไม่มีคุณภาพเป็นพรรคการเมืองในระบบประชาธิปไตยอีกต่อไป ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีเหตุใดๆ ที่บรรดานักการเมืองที่ได้รับผลกระทบจะพากันตีตนไปก่อนไข้ว่าจะถูกยุบพรรค เพราะถ้าไม่ได้กระทำผิดแล้วก็ไม่มีความผิดที่ต้องรับผิดชอบแต่อย่างใด

แม้ผมจะไม่ถือว่าหลักในมาตรา 237 นี้ไร้เหตุผล และขัดต่อหลักนิติธรรม ผมก็ยอมรับว่าบทบัญญัติมาตรา 237 นี้มีข้อบกพร่องอยู่ เพราะการกำหนดโทษให้ยุบพรรคเพื่อแก้ปัญหการโง่งมการเลือกตั้งนี้ ไม่สมประโยชน์และไม่อาจเกิดผลตามที่มุ่งหมาย และเกินสมควรแก่เหตุ เพราะเมื่อยุบพรรคได้ ก็ตั้งพรรคใหม่ได้ และพรรคการเมืองเป็นกลุ่มผลประโยชน์ตามข้อเท็จจริง トラบใดที่ประโยชน์ร่วมกันทางการเมืองยังมีอยู่ ไม่มีทางจะห้ามการรวมตัวกันเป็นพรรคการเมืองได้เลย นอกจากนี้การตราบทกฎหมายนี้ก็ไม่ได้แสดงคุณธรรมทางกฎหมายไว้ให้ชัดแจ้ง ทำให้เกิดปัญหาในการรักษาและปฏิบัติตามกฎหมาย และควรแก้ไขให้ความชัดเจนกว่านี้

วิชา หงส์ประภาศ ได้ให้ความเห็นว่า การที่ “ผู้โง่งมการเลือกตั้ง” จะรับผลของการกระทำ ไม่มีปัญหาอะไร ทุกๆ ฝ่ายยอมรับได้ แต่สำหรับพรรค 2 ที่ให้หัวหน้าและกรรมการบริหารพรรคการเมืองต้องรับผิดชอบในการกระทำของ ส.ส.ในพรรคด้วยนั้น ถูกโต้แย้งคัดค้านมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากกรรมการบริหารพรรคการเมืองหลายพรรค ที่จะต้องรับโทษทัณฑ์หรือมีความผิดไปด้วย โดยที่ตนไม่ได้เป็นผู้ลงมือกระทำ แต่รู้เห็นหรือไม่เอาใจใส่ปล่อยให้มี “การโง่งมการเลือกตั้ง” เกิดขึ้น ซึ่งความจริง แม้หัวหน้าหรือกรรมการบริหารพรรคเองไม่ได้ “โง่งมการเลือกตั้ง” แต่ (1)มีส่วนรู้เห็น หรือ (2)ปล่อยปละละเลย หรือ (3)ทราบถึงการกระทำ “การโง่งมการเลือกตั้ง” แต่ไม่ได้ยับยั้งหรือแก้ไข ก็เท่ากับว่า หัวหน้าและกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้น ได้ร่วมกระทำ ซึ่งตามหลักกฎหมายทั่วไปเรียกว่า เป็น “ตัวการ” หรืออย่างน้อยก็เป็น “ผู้สนับสนุน” การกระทำ ซึ่ง “การโง่งมการเลือกตั้ง” การเอาผิดแก่ผู้สมัคร ส.ส. หรือ ส.ส.ผู้โง่งมการเลือกตั้ง หรือผู้สนับสนุนผู้โง่งมการเลือกตั้ง ถือว่า เป็นการปฏิบัติตามหลักนิติธรรม ส่วนการปล่อยให้มีการโง่ง

การเลือกตั้ง การสนับสนุนการโงการเลือกตั้ง โดยไม่เอาผิดใดๆ ต่อการโงการเลือกตั้ง เป็นการไม่รักษาไว้ซึ่งหลักนิติธรรม³⁴

2. ไม่เห็นด้วยเห็นด้วยกับการใช้มาตรการยุบพรรคการเมืองในการแก้ไขปัญหาการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง

2.1 การลงโทษด้วยการยุบพรรคการเมือง ถือเป็นมาตรการที่มีความรุนแรงเกินไป หากมีการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง ควรที่จะมีการลงโทษเฉพาะบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนรู้เห็น หรือลงโทษกรรมการบริหารพรรคทั้งหมด

สุพจน์ ไข่มุกด์ ให้ความเห็นว่า “ไม่ควรที่จะยุบพรรคการเมือง เพราะพรรคการเมืองไม่ได้รู้เห็นอะไรด้วย น่าจะเป็นกรรมการบริหารพรรคครับที่จะถูกยุบ ไม่ใช่พรรคการเมือง เพราะว่าขนาดที่ว่าวันที่ 30 พฤษภาคม จะมีการตัดสินเรื่องคดียุบพรรคแล้ว ก็มีการจัดตั้งพรรคใหม่ขึ้นมาแล้ว แล้วจะมีประโยชน์อะไรครับ ถ้ายุบพรรคการเมือง ท่านตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ท่านก็เห็นว่าขนาดยังไม่ได้พิพากษาอะไรเลยก็มีการจัดตั้งพรรคการเมืองไปแล้ว เพราะฉะนั้นสั่งยุบพรรคการเมืองต่าง ๆ ผมว่าได้ประโยชน์น้อยครับ เพราะฉะนั้นผมเห็นด้วยที่จะบัญญัติลงไปให้ชัดเจนเลยว่า ในกรณีที่มีการทำความผิดต่าง ๆ เหล่านี้ต้องยุบกรรมการบริหารพรรคครับ”³⁵

ประหยัด หงษ์ทองคำ ให้ความเห็นว่า การยุบพรรคถือเป็นเรื่องใหญ่ในทางการเมือง หากตัดสินให้ยุบจริง โดยกรรมการบริหารพรรคห้ามลงสมัครรับเลือกตั้ง จะทำให้การเมืองชะงักงันอย่างรุนแรง เพราะพรรคการเมืองไม่ใช่สมาคมของนักเลือกตั้งเท่านั้น แต่ยังเป็นสมาคมทางการเมืองของประชาชนที่มีสมาชิกหลายล้านคน ควรลงโทษเฉพาะบุคคลที่ทำผิด และเชื่อว่าการใช้อำนาจในการวินิจฉัยของตุลาการรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นศาลทางการเมือง ไม่ใช่ศาลแพ่งหรือศาลอาญา การใช้หลักกฎหมายมาพิจารณาคดีทางการเมืองจะคำนึงถึงหลักนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ “ในหลายประเทศหากเรื่องไม่ร้ายแรงจะหลีกเลี่ยงการยุบพรรค เพราะจะเหมือนการลงโทษสมาชิกที่ไม่รู้เรื่องด้วย และที่สำคัญ เมื่อมีการยุบพรรคแล้ว ตามกฎหมายกรรมการบริหารพรรคจะถูกตัดสิทธิทางการเมืองเป็นเวลา 5 ปี หมายความว่าช่วงเวลาต่อจากนั้นจะขาดบุคลากร

³⁴ วัชรนา หงส์ประภัศร, แก้วรัฐธรรมนูญ อย่าทำลายนิติธรรม [ออนไลน์], 4 พฤษภาคม 2552. แหล่งที่มา <http://www.rsunews.net/Think%20Tank/TT12/chermsak-May-4.htm>

³⁵ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมคณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ สภาว่ารัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550, ครั้งที่ 30/2550,” 22 พฤษภาคม 2550, หน้า 38.

ทางการเมืองที่มีความรู้ความสามารถ มาทำหน้าที่ทางการเมืองอย่างน่าเสียดาย จะได้ไม่คุ้มเสีย”³⁶

2.2 การยุบพรรคการเมืองไม่ควรที่จะทำได้โดยง่าย เนื่องจากพรรคการเมืองเป็นสถาบันทางการเมืองที่สำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตย และการยุบพรรคการเมืองยังทำให้พรรคการเมืองไม่สามารถพัฒนาความเป็นสถาบันทางการเมืองต่อไปได้

วุฒิสาร ดันไชย ให้ความเห็นว่า “พรรคการเมืองถ้าเรามุ่งจะให้มันเป็นสถาบันทางการเมือง เหตุอันเป็นเหตุของการยุบพรรคต้องเป็นเหตุที่มีความล่อแหลมต่อประชาธิปไตยและความมั่นคง กระผมเห็นพรรคการเมืองบางพรรคถูกยุบพรรคด้วยการไม่ได้ส่งเอกสารทางธุรการแต่ถูกยุบพรรค กระผมคิดว่าอันนี้เป็นการมองเจตนาของพรรคการเมืองที่คลาดเคลื่อน เราไปมองพรรคการเมือง ความสำคัญของพรรคการเมืองอยู่ที่ระบบธุรการ เพราะฉะนั้นถ้าเรามองอย่างนี้ต้องคำนึงถึงการเป็นสมาชิกพรรค การมีอุดมการณ์ การมีสาขาพรรค เพราะฉะนั้นกระบวนการและเหตุอันควรยุบพรรคนั้นควรเขียนให้ชัดเจนว่าเหตุใดบ้างที่จะยุบพรรคได้ พรรคการเมืองไม่ควรยุบได้ง่าย อันนั้นจะส่งเสริมให้เกิดสถาบันทางการเมืองชัดเจน”³⁷

เดโช สนวนานนท์ ได้ให้ความเห็นว่า ในอดีตผู้ร่างกฎหมายจะกำหนดการลงโทษเพื่อยุติพฤติกรรม ฉะนั้นมาตรา 237 ก็คือการประหารชีวิตทางการเมืองทำให้พรรคการเมืองต้องรับผิดชอบ ซึ่งคณะปฏิวัติเขาคิดอย่างนั้นเพราะในภาวะบ้านเมืองวิกฤตสุดขีด เขาจึงต้องใช้ยาแรง แต่ตอนนี้สถานการณ์ไม่ถึงขนาดนั้นแล้ว แนวคิดหลักจะพัฒนาประเทศ พรรคการเมืองถือเป็นเรื่องใหญ่จะยุบไม่ได้”³⁸

2.3 การยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 237 ขัดต่อหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ไม่ควรนำหลักการร่วมรับผิดชอบมาใช้ในกรณีดังกล่าว

³⁶ กองบรรณาธิการ Positioning Magazine, ถอดรหัส “ยุบพรรคการเมือง” วิกฤตและโอกาสอยู่ตรงไหน? [ออนไลน์], 22 พฤษภาคม 2550. แหล่งที่มา <http://www.positioningmag.com/magazine/details.aspx?id=59426>

³⁷ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมคณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ สภาผู้แทนราษฎร รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, ครั้งที่ 5/2550,” 1 กุมภาพันธ์ 2550, หน้า 42.

³⁸ ASTV ผู้จัดการออนไลน์, รมค้านแก้ ม.237 “ถาวร” ทำ “พลังแก้ว” เปิดชื่อคนจ้องล้ม พปช. [ออนไลน์], 26 มีนาคม 2551. แหล่งที่มา <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9510000036041>

แถลงการณ์ของ 5 อาจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ให้ความคิดเห็นไว้ดังมีใจความว่า “การยุบพรรคการเมืองหากตีความตามถ้อยคำหรือตีความตามความประสงค์ของผู้ร่างรัฐธรรมนูญบางท่าน ก็เท่ากับว่าการกระทำความผิดของบุคคลเพียงคนเดียวย่อมนำไปสู่การยุบพรรคการเมืองที่ประกอบไปด้วยสมาชิกพรรคการเมืองจำนวนมากได้ ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อมีการยุบพรรคการเมืองแล้ว ก็จะต้องเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองทั้งหมด ถึงแม้บุคคลดังกล่าวจะไม่ได้มีส่วนผิดในการกระทำนั้น เท่ากับตีความกฎหมายเอาผิดบุคคลซึ่งไม่ได้กระทำความผิดซึ่งขัดต่อหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอย่างรุนแรง การตีความกฎหมายในลักษณะเช่นนี้ย่อมผิดต่อสามัญสำนึกของวิญญูชนทั่วไป และเท่ากับทำให้กฎหมายทางกฎหมายในประเทศไทยย้อนยุคกลับไปเหมือนกับกฎหมายการประหารชีวิตญาติพี่น้องที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับกระทำความผิด อันเป็นการพัฒนาการทางกฎหมายของโลกและจะทำให้สถานะทางกฎหมายของประเทศตกต่ำลงในสายตาของนานาชาติประเทศด้วย”³⁹

โคทม อารียา ได้ให้ความเห็นว่า โทษของมาตรา 237 ไม่เหมาะสมเพราะเป็นโทษที่หนักเกินไป เนื่องจากการกระทำผิดของคน ๆ เดียว ไม่น่าจะรวมไปถึงพรรคการเมืองทั้งหมด โดยมองว่า โดยหลักการแล้วมันไม่ชอบเพราะเหมือนทำผิดน้อยแต่ได้รับโทษมหาศาล⁴⁰

2.4 การยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 237 มีเจตนารมณ์ที่แท้จริง คือ การนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง เพื่อกำจัดคู่แข่ง มิใช่เพื่อต้องการแก้ไขปัญหาการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง

ศณิน บุญสุวรรณ ได้ให้ความเห็นว่า มาตรา 237 วรรคสองและมาตรา 68 วรรคสี่ไม่เคยมีปรากฏในรัฐธรรมนูญปี 2540 มาก่อน และไม่ใช่นโยบายที่เป็นส่วนต่อยอดมาจากปี 2540 อย่างแน่นอน แต่มาตรา 237 วรรคสองเป็นผลพวงมาจากการต่อยอดจากมาตรา 35 ในรัฐธรรมนูญ ฉบับชั่วคราว ปี 2549 และประกาศ คปค. ฉบับที่ 27 ที่คณะรัฐประหารให้อำนาจตุลาการรัฐธรรมนูญ ซึ่งไม่ใช่ศาลพิจารณายุบพรรค และให้ลงโทษด้วยการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคเป็นเวลา 5 ปี นี่คือการเจตนารมณ์ที่ชัดเจนของคณะรัฐประหารที่แต่งตั้งคณะผู้

³⁹ นิติราษฎร์, แถลงการณ์ของคณาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฉบับที่ 6 การตีความกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ[ออนไลน์], 2551. แหล่งที่มา <http://www.enlightened-jurists.com>

⁴⁰ พรรษาดอทคอม, “โคทม”หนุนแก้รธน. อ้างโทษยุบพรรคหนักเกินไป[ออนไลน์], 2551. แหล่งที่มา <http://news.hunsa.com/detail.php?id=7961>

ยกเว้นรัฐธรรมนูญ เพื่อต้องการสกัดกั้นทุกวิถีทางไม่ให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลบางกลุ่มที่เป็นปรปักษ์เข้ามามีส่วนในประชาธิปไตย แต่พยายามให้กลุ่มบุคคลบางกลุ่มเข้ามาบริหารปกครองเพื่อสืบทอดอำนาจคณะรัฐประหาร⁴¹

2.วิเคราะห์ประเด็นการพัฒนาพรรคการเมือง

จากกรอบความคิดของHuntington ที่กล่าวถึงการพัฒนาความเป็นสถาบันของพรรคการเมือง ระบุว่า ความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองจะเกิดขึ้นต่อเมื่อ⁴²

1) ความสามารถในการปรับตัวสูง (adaptability) พรรคการเมืองมีความสามารถในการดำรงอยู่อย่างยืนนานหรือไม่ สามารถทำหน้าที่ได้อย่างต่อเนื่องหรือไม่ สามารถสร้างความเชื่อมโยงระหว่างประชาชนเข้ากับพรรคการเมืองได้หรือไม่ หากเกิดการเปลี่ยนแปลงบุคลากรชั้นนำของพรรค สามารถเกิดขึ้นได้โดยไม่ทำให้เกิดวิกฤตการณ์แตกแยกอย่างรุนแรงต่อสังคมได้หรือไม่

2) ความซับซ้อนเป็นระบบ (complexity) มีการจำแนกแยกแยะแจจแจงโครงสร้างของพรรค และแต่ละโครงสร้างมีบุคลากรที่ชำนาญเฉพาะเรื่องเข้าทำหน้าที่อย่างเชื่อมประสานหรือไม่

3) ความเป็นตัวของตัวเอง (autonomy) มีความสามารถในการตัดสินใจเรื่องสำคัญต่างๆได้ด้วยตนเอง (พรรคของตน) หรือไม่ หรือมี “อำนาจภายนอกพรรค” มากอวยบงการอยู่เสมอ

4) ความสามัคคีกลมเกลียว (coherence) มีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องอุดมการณ์ นโยบายและการอยู่ร่วมกันเพียงไร มีกระบวนการและวิถีแก้ไขปัญหอันเป็นที่ยอมรับกันกว้างขวางในพรรคและเมื่อดำเนินตามกระบวนการดังกล่าวแล้ว ผลที่เกิดขึ้นได้รับการยอมรับเห็นพ้องต้องกันเพียงใด หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สามารถมีเอกภาพในความแตกต่างเพียงใด (unity in diversity)

หากนำมาพิจารณากับพรรคการเมืองในประเทศไทยตามลำดับจะพบว่า

⁴¹ มหาอะไร, รวมพลคน นปช.และนักวิชาการเคลื่อนไหวแก้ รธน.ทั้งฉบับ[ออนไลน์], 2551. แหล่งที่มา http://maha-arai.blogspot.com/2010/03/blog-post_3076.html

⁴² วิสุทธิ์ โพธิ์แท่น, คู่มือปฏิบัติหน้าที่สมาชิกวุฒิสภา เรื่องการดำเนินงานของพรรคการเมืองไทย (นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, 2544), หน้า 5.

- พรคการเมืองส่วนใหญ่มีขั้นตอนในการพัฒนาอยู่ในขั้นแรกเท่านั้น ยังไม่สามารถสร้างความเป็นองค์กรหรือสถาบันที่มีความเข้มแข็งได้ เนื่องจากโอกาสในการที่จะทำให้พรคการเมืองไทยมีเวลาพัฒนาอย่างต่อเนื่องยาวนานนั้นถูกขัดจังหวะจากการยึดอำนาจรัฐโดยคณะทหาร มีคำสั่งยกเลิกรัฐธรรมนูญและกฎหมายพรคการเมือง รวมทั้งการห้ามพรคการเมืองเกิดขึ้นหรือทำกิจกรรมทางการเมือง⁴³ ดังที่ปรากฏในช่วงเวลานับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ.2475 – พ.ศ.2524 หรือภายใต้ช่วงเวลาที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรคการเมืองพ.ศ.2498 – พ.ศ.2517 และแม้ว่าภายหลังจากการประกาศพระราชบัญญัติพรคการเมืองพ.ศ.2524 พรคการเมืองไทยจะมีเวลาพัฒนาต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 30 ปี (พ.ศ.2524-2554)โดยมีช่วงเวลาที่ทำให้การพัฒนาของพรคการเมืองเป็นไปอย่างต่อเนื่องอยู่บ้าง จากเหตุที่มีการทำรัฐประหารของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ(รชช.)ในปีพ.ศ.2534 และคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข(คมช.)ในปีพ.ศ. 2549 ที่แม้ว่าจะไม่มีการยุบพรคการเมืองด้วยเหตุที่เคยเป็นมาในอดีตแต่ก็ทำให้พรคการเมืองทั้งหลายต้องหยุดทำกิจกรรมทางการเมืองชั่วคราว แต่พรคการเมืองไทยก็ยังไม่มีการพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบัน เนื่องจากพรคการเมืองไทยยังไม่สามารถแสดงให้เห็นได้ว่ามีการทำงานที่มีความเชื่อมโยงกับประชาชน ซึ่งหลักการทำงานและสร้างอุดมการณ์ทางการเมืองของพรคการเมืองร่วมกับสาธารณชน เป็นหลักการสำคัญเพราะพรคการเมืองที่มีส่วนเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับสังคมและ เป็นผู้ประสานงานระหว่างสภากับประชาชนในเขตเลือกตั้ง ซึ่งหมายความว่าพรคการเมืองต้องมีการสื่อสารกับสังคม ที่อาจเป็นทั้งการสื่อสารทางตรงกับประชาชนโดยตรง หรือผ่านทางสื่อเพื่อให้ประชาชนเข้าใจแนวทางและความคิดเห็นของพรค โดยประชาชนมีสิทธิที่จะใช้ดุลพินิจเห็นสมควรในการเข้าร่วมกิจกรรมกับพรคต่างๆ หรือไม่ตามประสงค์⁴⁴

- ในส่วนของโครงสร้างภายในของพรคการเมือง พรคการเมืองไทยมีโครงสร้างภายในที่ชัดเจนและเป็นระบบยิ่งขึ้น ดังที่ได้มีการกำหนดรูปแบบให้พรคการเมืองต้องปฏิบัติตามไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรคการเมือง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าพรคการเมืองไทยมีการพัฒนาในด้านโครงสร้างของพรคการเมืองตามรูปแบบที่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ขึ้นบ้าง ลักษณะของการบริหารงานยังคงเป็นแบบบนลงล่าง กล่าวคือ ผู้นำพรคการเมืองมีอำนาจในการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรคการเมืองโดยที่สมาชิกพรคการเมืองอื่นแทบไม่มีส่วนร่วมแต่อย่างใด ผู้นำพรคการเมืองจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการดำเนินกิจกรรม

⁴³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 37-38.

⁴⁴ ธนชาติ แสงประดับ ธรรมโชติ, สังคมไทยในระยะเปลี่ยนผ่านกับบทบาทของพรคการเมือง[ออนไลน์], 17 มกราคม 2554. แหล่งที่มา <http://www.prachatai3.info/journal/2011/01/32674>

ทางการเมือง ตลอดจนอนาคตของพรรคการเมือง⁴⁵ ทั้งนี้พรรคการเมืองยังจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์การประชาธิปไตยภายในพรรค ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้พรรคการเมืองต้องสร้างกลไกประชาธิปไตยภายในให้เกิดขึ้น ไม่ว่าการมีข้อบังคับของพรรค หรือกิจกรรมอื่นใดที่มีหลักการประชาธิปไตยเป็นองค์ประกอบพื้นฐานย่อมเป็นการส่งเสริมประชาธิปไตยทั้งสิ้น ดังนั้น พรรคการเมืองที่พึ่งแต่คำสั่งผู้นำเพียงอย่างเดียวจึงเป็นพรรคการเมืองที่ไม่มีประชาธิปไตย⁴⁶ และไม่สามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองได้

- ความสามารถในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรรคการเมืองก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 พรรคการเมืองไทยมีลักษณะเป็นพรรคทุน กล่าวคือ ผู้ที่มีบทบาทต่อทุนของพรรคจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อพรรค⁴⁷ และมักจะไม่ได้ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการ แต่ภายหลังจากการก้าวขึ้นมามีบทบาททางการเมืองของพรรคไทยรักไทย จะเห็นได้ว่า กลุ่มทุนได้มีบทบาททางการเมืองอย่างเป็นทางการ โดยการดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ภายในพรรคการเมือง และก้าวเข้ามาดำรงตำแหน่งสำคัญในทางการเมืองด้วย ทำให้ความสามารถในการตัดสินใจมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไป กลายเป็นการตัดสินใจโดยไม่ขึ้นอยู่กับอำนาจภายนอกพรรคการเมืองอีกต่อไป

- ความสามัคคีกลมเกลียวภายในพรรคการเมือง มีน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพรรคการเมืองขนาดใหญ่ที่มีจำนวนสมาชิกพรรคและมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นจำนวนมาก จะมีการแบ่งเป็นฝักฝ่าย หรือ แบ่งเป็นมุ้ง อย่างเห็นได้ชัด ในบางครั้งมติในการลงความคิดเห็นตอนนโยบายหรือกฎหมาย ขึ้นอยู่กับมติของกลุ่มมากกว่าที่จะเป็นมติของพรรคการเมือง

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า พรรคการเมืองไทยในปัจจุบัน ยังไม่สามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันทางการเมืองได้ แม้ว่ากฎหมายพรรคการเมืองไทยฉบับปัจจุบันได้กำหนดมาตรการหลายอย่างเพื่อสร้างความเป็นประชาธิปไตยภายในพรรคการเมือง เพื่อให้พรรคการเมืองไทยพัฒนาไปสู่การเป็นสถาบันทางการเมืองดังมีลักษณะข้างต้น แต่ในความเป็นจริงที่รับรู้กันเป็นการทั่วไป ก็คือ พรรคการเมืองไทยส่วนใหญ่ยังคงห่างไกลกับคำว่าสถาบันยิ่งนัก เนื่องจากการประชุมใหญ่ของพรรคการเมืองหรือการประชุมคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง เป็นเพียงหนึ่ง

⁴⁵ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย, หน้า 164.

⁴⁶ ธนชาติ แสงประดับ ธรรมโชติ, สังคมไทยในระยะเปลี่ยนผ่านกับบทบาทของพรรคการเมือง[ออนไลน์], 17 มกราคม 2554. แหล่งที่มา <http://www.prachatai3.info/journal/2011/01/32674>

⁴⁷ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย, หน้า 161.

ในขั้นตอนดำเนินการตามแบบพิธีที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น หากได้มีผลเป็นการตัดสินใจโดยกรรมการบริหารพรรคหรือมวลหมู่สมาชิกพรรคอย่างอิสระแต่อย่างใดไม่ หากแต่เป็นการลงมติเลือกหรือวินิจฉัยตามโผย หรือโผสั่งที่ผู้มีอำนาจครอบงำพรรคตัวจริงสั่งการมาเท่านั้น⁴⁸ แต่ทั้งนี้ พรรคการเมืองต่าง ๆ ไม่ว่าจะมีความคิดอย่างไร และไม่ว่าสภาพข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการบริหารงานของพรรคการเมืองนั้น ๆ จะเป็นเช่นไร ก็ล้วนแล้วแต่มีโอกาสนี้ที่จะพัฒนาไปสู่สภาวะการเป็นสถาบันได้ หากสามารถดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาที่ยาวนานพอสมควรที่จะให้เกิดการพัฒนาตนเอง⁴⁹

หากพิจารณาตามกรอบความคิดข้างต้น การยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุการกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง ดังที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 237 ก็ทำให้พรรคการเมืองไม่สามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันทางการเมืองด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุผลที่ว่า ภายหลังจากการยุบพรรคการเมือง พรรคการเมืองไทยยังไม่สามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันทางการเมืองตามเงื่อนไขดังกล่าวได้ พรรคการเมืองไทยยังคงมีลักษณะที่ไม่แตกต่างจากช่วงเวลาก่อนที่จะมีการยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุการกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง ทั้งมีการพัฒนาลักษณะของพรรคการเมืองที่ไม่ส่งเสริมความเป็นสถาบันทางการเมืองยิ่งกว่าเดิม และยังส่งผลกระทบต่อระบบการเมืองไทยอีกด้วย ซึ่งจะกล่าวในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การยุบพรรคการเมืองไม่เป็นการแก้ไขปัญหาทางการเมือง แต่ทำให้เกิดความเป็นพรรคการเมืองนอมินี (Nominee) ซึ่งทำให้ปัญหาทางการเมืองที่มีความขัดแย้งแบ่งเป็นสองขั้วยังคงอยู่ และทำให้ไม่สามารถเห็นความเปลี่ยนแปลงในแง่ของอุดมการณ์หรือนโยบายของพรรคการเมือง สิ่งเดียวที่เปลี่ยนแปลงคือ ชื่อและชื่อย่อพรรคการเมือง สัญลักษณ์พรรคการเมือง ตามที่กฎหมายพรรคการเมืองกำหนดไว้เป็นข้อห้ามมิให้มีการใช้ซ้ำเท่านั้น

สมัคร สุนทรเวช เคยให้ความเห็นยอมรับว่า เขามารับตำแหน่งหัวหน้าพรรคพลังประชาชน เพราะได้รับการขอร้องจาก พ.ต.ท.ทักษิณ และมองว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ไม่ได้รับความเป็น

⁴⁸ ณรงค์เดช สุโรษิต "รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง แนวทางการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง, สถาบันพระปกเกล้า" หน้า 33. (เอกสารประกอบการตีพิมพ์)

⁴⁹ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย, หน้า 339.

ธรรม การเป็นนอมินีไม่ใช่คำที่เลวทรามต่ำช้า และย้าว่านอมินีเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจบ้านเมืองของไทย ทำให้เจริญจากที่ต่างชาติเข้ามาลงทุนในประเทศไทยผ่านการเป็นนอมินี⁵⁰

บรรหาร ศิลปอาชา ได้ให้ความเห็นว่า “ต่อจากนี้ไปบ้านเมืองจะยุ่ง แล้วนอมินีจะเกิดขึ้นทั่วประเทศ หากสามีถูกล็อกก็จะเอาภริยาหรือลูกลงแทน นอมินีจะมีอยู่ทั่วประเทศไปหมด จากนั้นคนสุพรรณบุรีไม่ขาดคนของศิลปอา นอมินีได้เกิดขึ้นแล้ว ผมได้วางคนไว้เรียบร้อยแล้ว สำหรับการตั้งพรรค ชื่อพรรคก็เรียบร้อยแล้ว ผมว่าการเมืองเลวร้ายลงทุกวัน อย่างมาตรา 237 อย่างที่รู้จักกัน”⁵¹

พงศ์เทพ เทพกาญจนา ได้ให้ความเห็นว่า “ไม่มีใครปฏิเสธได้ถึงบทบาทและความสำคัญของ ดร.ทักษิณ ต่อการเมืองไทย เพราะยังมีความสำคัญอยู่มาก จากการเป็นหัวหน้าพรรคการเมืองที่ได้รับความนิยมจากประชาชนมากที่สุดในประวัติศาสตร์ไทย เป็นนายกรัฐมนตรีที่ทำอะไรไว้เยอะ มีคนรักมากแต่ก็มีคนต่อต้านหลายกลุ่มด้วยกันถ้าใครคิดจะศึกษาการเมืองไทยในช่วงนี้แล้วปฏิเสธเรื่องนี้ ก็คงศึกษาไปได้ผิวเผินมาก เพราะไม่เฉพาะเรื่องบุคคล แต่แนวคิดต่างๆ ในการทำงาน ก็ยังตกทอดมาถึงปัจจุบัน ตกทอดมาถึงพรรคเพื่อไทย หรือแม้กระทั่งรัฐบาลนี้ก็ยังทำตามแนวคิดของ ดร.ทักษิณ หลายเรื่อง”⁵²

อนงค์วรรณ เทพสุทิน ได้ให้ความเห็นว่า เสียใจที่ต้องมารับผลการกระทำที่ตัวเองไม่ได้ก่อไว้ อย่างไรก็ตามยอมรับว่าเป็นห่วงสมาชิกพรรคและเตรียมให้สมาชิกย้ายไปอยู่พรรคใหม่ที่ได้มีการจดทะเบียนไว้เรียบร้อยแล้ว ชื่อว่าพรรคภูมิใจไทย โดยนางพรทิชา นาคาศัย ส.ส.ชัยนาท ภรรยาของนายอนุชา นาคาศัย อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยเป็นหัวหน้าพรรค⁵³

รสนา โตสิตระกูล ได้กล่าวให้ความเห็นว่า แม้ว่าศาลรัฐธรรมนูญจะตัดสินยุบพรรค แต่สถานการณ์ก็ยังไม่ดีขึ้น เพราะนักการเมืองในสังกัดพรรคพลังประชาชนเดิม คงจะกลับมามีอำนาจจัดตั้งรัฐบาลได้อีก ขณะที่กลุ่มพธม. ก็ยืนยันมาโดยตลอดว่าต่อต้านรัฐบาลนอมินี

:

⁵⁰ ASTV ผู้จัดการออนไลน์, ช่วงหนึ่งของ “สมัคร”บนเก้าอี้นายกฯ ความซื่อมี ความดีปรากฏ[ออนไลน์], 25 พฤศจิกายน 2552. แหล่งที่มา <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9520000142849>

⁵¹ “ยุบชาติไทย...ตายยกครัว ปลาไหลแต่งดำประท้วง,” โพสต์ทูเดย์ (3 ธันวาคม 2551): พ4.

⁵² ประชาชาติธุรกิจออนไลน์, สัมภาษณ์เต็มอ้อม พงศ์เทพ เทพกาญจนา วิเคราะห์เพื่อไทย ไชรหัสแก้รัฐธรรมนูญ[ออนไลน์], 3 กุมภาพันธ์ 2554. แหล่งที่มา http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1296707723&gripid=05&catid=04

⁵³ “อนงค์วรรณน้ำตาคลอเบ้า ตั้งภูมิใจไทยสานต่อ,” โพสต์ทูเดย์ (3 ธันวาคม 2551): พ4.

หรือรัฐบาลหุ่นเชิด หากยังมีการโหวตนายกฯ จากพลังประชาชน สภาพการณ์คงไม่แปลกแตกต่างจากเดิมอย่างที่เป็นมา⁵⁴

สมศักดิ์ ปริศนานันทกุล ได้ให้ความเห็นว่า “บทบาทของอดีตแกนนำพรรคชาติไทยเดิมเอาเข้าจริง ๆ ไม่สามารถทำอะไรได้มากนัก เพราะถูกตัดสิทธิทางการเมืองทั้งหมด ไปหาเสียงไม่ได้ เพราะถ้าทำก็กลายเป็นปัญหาเข้ามา ดังนั้นเท่าที่ทำได้คือ เป็นกำลังใจให้ผ่านทางโทรศัพท์ในเรื่องของยุทธวิธี แต่จะไปบอกให้ไปสานต่องานของพรรคชาติไทยในอดีตอย่างเป็นการคงไม่ได้ ไม่งั้นจะมีการกล่าวหากันว่าเป็นนอมินีกันอีก ซึ่งมันผิดกฎหมายอีก เพียงแค่ไม่ให้เราทำกิจกรรมทางการเมืองก็ครอบคลุมพอแล้ว และไม่รู้เหมือนกันว่าการให้คำปรึกษาจะถือว่าเป็นกิจกรรมทางการเมืองหรือไม่ แต่จะมาห้ามนักการเมืองไม่ให้พูด หยัดไม่ให้คิด ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน กฎหมายแบบนี้รับไม่ได้”⁵⁵

2. การยุบพรรคการเมืองส่งผลให้ระบบการเมืองไทยต้องเผชิญกับปัญหาความไม่แน่นอน

ผลจากการยุบพรรคได้ทำให้เกิดการย้ายพรรคการเมือง ทั้งการย้ายไปอยู่กับกลุ่มพรรคร่วมรัฐบาลเดิม และการย้ายไปอยู่กับพรรคประชาธิปัตย์ และจะมีการเลือกนายกรัฐมนตรีคนใหม่เกิดขึ้น ซึ่งฝ่ายเสื้อแดงได้ประกาศจะระดมพลทั่วประเทศมาชุมนุมยึดเยื่อที่สนามหลวง และมาปิดล้อมสภาเพื่อสนับสนุนนายกรัฐมนตรีจากพรรคพลังประชาชนเดิม ขณะเดียวกันฝ่ายพม.ก็ประกาศจะเรียกชุมนุมใหญ่อีกครั้งหนึ่งทันทีหากนายกรัฐมนตรีคนใหม่มาจาก “ระบอบทักษิณ”⁵⁶

จาตุรนต์ ฉายแสง ได้แสดงความเห็นไว้ว่า “ระบบกฎหมายนี้ ไม่ได้คำนึงว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับสมาชิกพรรค ไม่สนใจใยดีว่าสมาชิกพรรคจำนวนมากที่มารวมตัวกันจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดความเป็นไปของบ้านเมือง ต้องเสียโอกาสไป ระบบพรรคการเมืองที่เป็นส่วนประกอบสำคัญของระบบรัฐสภาย่อมจะอ่อนแอลง เมื่อกฎหมายไม่เป็นเหตุเป็นผล ไม่เป็นธรรม คนที่ไม่ได้กระทำผิดก็อาจถูกลงโทษถึงขั้นร้ายแรง ในขณะที่คนซื้อเสียงอีกจำนวนมากไม่ถูกลงโทษ กฎหมายนี้จึงไม่สามารถป้องกันการซื้อเสียงหรือการทุจริตในการเลือกตั้งได้เลย หากเกิดการใช้ระบบกฎหมายนี้ดังกล่าวเป็นจริง สิ่งที่จะตามมาคือ วิกฤตทางการเมืองครั้งใหญ่ จะเกิดความไม่เสถียรภาพทางการเมืองอย่างรุนแรง ข้ำเดิมปัญหาเศรษฐกิจของประเทศให้

⁵⁴ “นักวิชาการยัน ยุบพรรคไม่แก้ แค่ชะลอปัญหา,” โพสต์ทูเดย์ (3 ธันวาคม 2551): A5.

⁵⁵ “ใจช้าๆ ของขุนพลชาติไทย ความตายของพวกเราคู่มา,” โพสต์ทูเดย์ (6 ธันวาคม 2551): A4.

⁵⁶ ชัดตาทัพ, “วิกฤตการเมืองขณะนี้ ฟันหลังฝนหรือรอฝนสั่งฟ้า,” แนวหน้า (8 ธันวาคม 2551): 3.

หนักหนาเลวร้ายยิ่งขึ้น ผู้คนหมดความเชื่อถือในระบบการปกครองและกติกาสถาของประเทศไทย จะเกิดความแตกแยกในสังคมอย่างยากจะแก้ไขเยียวยา โดยไม่มีใครรู้ว่าจะพัฒนาไปในรูปแบบใด”⁵⁷

3. การยุบพรรคการเมืองทำให้ความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองลดลง และทำให้พรรคการเมืองไม่พัฒนา

พงศ์เทพ เทพกาญจนา ได้ให้ความเห็นว่า การยุบพรรคทำให้ความเป็นองค์กรพรรคการเมืองลดความมั่นคงลง การพัฒนาในทุกเรื่องจะต้องใช้ระยะเวลาและความต่อเนื่อง พรรคการเมืองก็เช่นเดียวกัน ประเทศที่พัฒนาแล้ว ไม่มีที่ไหนที่เขาให้ยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุเล็กน้อยอย่างประเทศไทย ในสหภาพยุโรปการยุบพรรคการเมืองเป็นมาตรการที่ใช้เฉพาะในกรณีร้ายแรงอย่างยิ่งเท่านั้น และพรรคการเมืองที่ถูกยุบยังนำคดีไปฟ้องต่อศาลสิทธิมนุษยชนแห่งสหภาพยุโรปได้ ในสหรัฐอเมริกา กรณีวอเตอร์เกต ที่ประธานาธิบดีริชาร์ด เอ็ม. นิกสัน แห่งพรรครีพับลิกัน ถูกกล่าวหาว่าส่งคนไปดักฟังการประชุมเกี่ยวกับการเลือกตั้งของพรรคเดโมแครต เพื่อประโยชน์ในการเลือกตั้ง จนประธานาธิบดีนิกสันต้องลาออกจากตำแหน่ง ศาลก็ไม่ได้ยุบพรรครีพับลิกันหรือแม้แต่จะคิดยุบพรรครีพับลิกัน พรรคการเมืองไม่ใช่เป็นของหัวหน้าพรรคหรือกรรมการบริหารพรรค บุคคลเหล่านี้มาบริหารพรรคชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น พรรคหลายพรรคเกิดมาก่อนกรรมการบริหารเสียอีก ถ้าหัวหน้าพรรคหรือกรรมการบริหารคนใดทำอะไรผิดก็ควรต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัว ไม่ใช่ไปลงโทษพรรคด้วยการยุบพรรค ซึ่งกระทบถึงสมาชิกอีกมากมายซึ่งไม่ได้มีส่วนรู้เห็นด้วย และยังเป็นการทำลายกลไกทางการเมืองที่สำคัญของประเทศ⁵⁸

การ์ตอง(นามปากกา) ได้ให้ความเห็นว่า ประชาชนเข้ามามีบทบาททางการเมืองผ่านพรรคการเมืองโครงสร้างพรรคการเมืองจึงออกมาในรูปสมาชิกพรรค เลือกคนกลุ่มหนึ่งขึ้นมาบริหารพรรค เรียกว่าคณะกรรมการบริหารนั้นเป็นการจัดตั้งพรรคการเมืองตามกติกาประชาธิปไตยสากล ด้วยโครงสร้างและกติกาแบบนี้ พรรคการเมืองจึงไม่ใช่ของหัวหน้าพรรคหรือกรรมการบริหาร แต่เป็นของสมาชิกพรรคซึ่งกระจายไปทั่วประเทศ ไปทุกสาขาอาชีพ โดยมีแนวความคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองเป็นสายใยเชื่อมโยงให้ผูกพันในฐานะสมาชิกพรรคเดียวกันพรรคการเมืองจึงเป็นสถาบันการยุบพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้ยากหรือทำไม่ได้เลย เพราะส่งผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้าง เท่ากับเป็นการขัดขวางอุดมการณ์

⁵⁷ จาตุรนต์ ฉายแสง, ยุบพรรคกติกาก็ไม่เป็นประชาธิปไตย[ออนไลน์], 7 เมษายน 2551. แหล่งที่มา

<http://www.prachatai.com/05web/th/home/11778>

⁵⁸ พงศ์เทพ เทพกาญจนา, “ยุบพรรค ที่เสียหายหนักคือประเทศและประชาชน,” มติชน (28 มกราคม 2551):

ต่อต้านแนวความคิดของสมาชิกพรรค เป็นเรื่องที่ขัดกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งต้องยึดมั่นในเสรีภาพทางความคิดแต่ประเทศไทยเรา การยุบพรรคดำเนินไปโดยไม่มีอะไรขึ้นมา เหตุผลที่ถูกยุบคือมีกรรมการบริหารพรรคการเมืองคนหนึ่งไปทำผิดกฎหมายเลือกตั้ง ซึ่งเป็นเหตุผลที่ง่ายตาย พรรคการเมืองซึ่งเป็นสถาบันของสมาชิกทั่วประเทศต้องถูกยุบด้วยความผิดของคนคนเดียว ความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองไทยจึงมีความเปราะบางยิ่ง เมื่อสถาบันพรรคการเมืองอ่อนแอ ย่อมส่งผลกระทบต่อการเมืองในภาพรวม และสะท้อนต่อความเป็นไปของประเทศ เพราะไม่ว่าสถาบันพรรคการเมืองจะดีร้ายอย่างไร ด้วยกฎกติกาประชาธิปไตย พรรคการเมืองหนึ่งไม่พ้นที่จะเป็นกลไกสำคัญของการบริหารจัดการประเทศ⁵⁹

4. หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง ขัดต่อหลักการพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ

ปัญหา คือ บทบัญญัติมาตรา 237 ขยายขอบเขตความรับผิดชอบของพรรคการเมืองออกไปยิ่งกว่าคำวินิจฉัยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญที่ 3-5/2550 เสียอีก เพราะในคำวินิจฉัยนั้น คณะตุลาการรัฐธรรมนูญยังต้องพิจารณาว่าการกระทำผิดเข้าลักษณะที่จะผูกพันพรรคการเมืองอันเป็นนิติบุคคลหรือไม่ พรรคการเมืองต้องกระทำผิดก่อน จึงจะลงโทษพรรคด้วยการยุบได้ แต่มาตรา 237 บัญญัติว่าการกระทำของบุคคลนั้น “ให้ถือว่าพรรคการเมืองนั้นกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ ตามมาตรา 68” คือเป็นการกระทำของพรรคการเมืองเลย เป็นบทสันนิษฐานเด็ดขาด มาตรา 237 จึงลงโทษบุคคลจำนวนมากในพรรคการเมืองนั้นที่มีได้กระทำผิด และไม่มีหน้าที่ดูแลพฤติกรรมของผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยไม่ได้พิจารณาหลักกฎหมายในเรื่องการกระทำผิดและความรับผิดชอบนิติบุคคลเลยแม้แต่น้อย กลายเป็นว่าต่อให้กรรมการเพียงคนเดียวรู้เห็นการทุจริต ต้องถูกยุบทั้งพรรค ทั้งที่ผู้แทนพรรคการเมืองยังไม่รับทราบแต่อย่างใด⁶⁰

แถลงการณ์ของ 5 อาจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ให้ความคิดเห็นไว้ดังมีใจความว่า “เมื่อพิจารณาหลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญแล้ว ย่อมจะเห็นว่าบทบัญญัติมาตรา 237 ของรัฐธรรมนูญ หากพิจารณาแต่เฉพาะถ้อยคำย่อมขัดกับคุณค่าพื้นฐานในรัฐธรรมนูญเอง ซึ่งหมายความว่าผู้ร่างรัฐธรรมนูญได้บัญญัติรายละเอียดเกี่ยวกับ

⁵⁹ การ์ตอง, “บรรหาร ศิลปอาชา ต้องสู้เพื่อพรรคชาติไทย,” มติชน (23 ธันวาคม 2551): 6.

⁶⁰ เข็มทอง ต้นสกุลรุ่งเรือง, “ผลของการยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 237 ต่อสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตยของประชาชนชาวไทย,” เอกสารประกอบคำบรรยายในการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ 9 เสนอที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2-3 ธันวาคม 2551.

การยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิกรรมการบริหารพรรคการเมืองไม่ถูกต้องตามหลักการที่ตนเองได้ประกาศไว้ เพราะการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองที่ไม่ได้รู้เห็นกับการกระทำความผิด จะถือว่าเป็นการกระทำตามหลักนิติธรรมไม่ได้ การที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ถือว่าการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งโดยที่หัวหน้าพรรคการเมืองหรือกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้นรู้เห็นแล้วปล่อยปละละเลยเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งไม่ได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และจะต้องดำเนินการยุบพรรคการเมืองนั้น เป็นการบัญญัติรัฐธรรมนูญจำกัดต่อนิติสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรกว่าเหตุจึงขัดกับหลักประชาธิปไตยและหลักการประกันสิทธิและเสรีภาพของบุคคล กรณีที่บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญขัดกันเองเช่นนี้ องค์การที่มีอำนาจตามกฎหมายย่อมจะต้องตีความบทบัญญัติที่เป็นรายละเอียดให้สอดคล้องกับบทบัญญัติที่เป็นหลักการ โดยจำกัดผลการใช้บังคับของบทบัญญัติที่เป็นรายละเอียดลง โดยอาศัยเหตุผลตามหลักวิชาที่ได้แสดงให้เห็นโดยสังเขปข้างต้น จึงมีความเห็นว่า ในกรณีที่กรรมการบริหารพรรคผู้หนึ่งกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้งแล้วถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง โดยที่หัวหน้าพรรคการเมืองหรือกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้นไม่ได้มีส่วนรู้เห็นด้วย ย่อมถือไม่ได้ว่าการกระทำความผิดกล่าวเป็นการกระทำของพรรคการเมืองนั้น และเมื่อถือไม่ได้ว่าเป็นการกระทำของพรรคการเมืองเสียแล้ว จึงไม่มีกรณีที่จะต้องวินิจฉัยว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการที่ไม่เป็นไปตามวิถีทางตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญหรือไม่ และด้วยเหตุดังกล่าวจึงจะดำเนินการยุบพรรคการเมืองนั้นไม่ได้ การใช้และการตีความกฎหมายเช่นนี้ย่อมสอดคล้องกับหลักเหตุผลและหลักการประกันสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา 29 กล่าวคือ คณะกรรมการการเลือกตั้งในฐานะองค์กรที่ริเริ่มกระบวนการยุบพรรคการเมืองย่อมมีดุลพินิจที่จะพิจารณาได้ว่าการกระทำของบุคคลหรือของพรรคการเมืองนั้นถึงขนาดที่สมควรจะต้องดำเนินการยุบพรรคการเมืองหรือไม่ และหากเป็นกรณีที่คณะกรรมการการเลือกตั้งได้ใช้ดุลพินิจริเริ่มกระบวนการยุบพรรคการเมืองแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญย่อมมีดุลพินิจในการวินิจฉัยในทำนองเดียวกัน”⁶¹

นอกจากนี้ มาตรการยุบพรรคการเมืองก็ยังคงมิใช่มาตรการที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพน้อยที่สุด เพราะการยุบพรรคการเมืองนั้นกระทบต่อเสรีภาพในการดำรงอยู่ของพรรคการเมือง และเสรีภาพในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในนามพรรคการเมืองของบรรดาสมาชิก

⁶¹ นิติราษฎร์, แดงการณของคณาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฉบับที่ 6 การตีความกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ[ออนไลน์], 2551. แหล่งที่มา <http://www.enlightened-jurists.com>

ของพรรคการเมืองนั้น ๆ ซึ่งมีได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดด้วยเลย แต่ทั้งนี้ สมมุติเรา ยอมรับว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้มาตรการที่รุนแรง ขจัดการซื้อสิทธิขายเสียง และต้อง ลงโทษกรรมการบริหารพรรคเพราะปล่อยปละละเลยไม่ทำหน้าที่ควบคุมตนเอง ก็ตาม เป้าหมาย ดังกล่าวก็อาจทำให้บรรลุได้ด้วยการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้า พรรคและกรรมการบริหาร พรรคเหล่านั้น โดยไม่ต้องสั่งยุบพรรคการเมือง ซึ่งสมาชิกทุกคนของพรรคย่อมได้รับผลกระทบ โดยตรง ดังนั้น การยุบพรรคการเมืองในกรณีนี้ จึงไม่สอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วนเพราะมิได้ มีความจำเป็นต้องใช้มาตรการ ที่รุนแรงเช่นนั้นและที่สำคัญ เมื่อพิจารณาในมิติความสัมพันธ์ ระหว่างด้านหนึ่งคือ พฤติการณ์และความร้ายแรงของการกระทำทุจริตเลือกตั้งโดยผู้สมัครราย เดียวหรือ สองราย ทำการทุจริตในเขตเลือกตั้งเดียว ซึ่งแม้อาจจะกระทบต่อความสุจริตและเที่ยง ธรรมในผลการเลือกตั้งทั้งในระบบ แบ่งเขตและระบบสัดส่วนสำหรับคะแนนเสียงที่มาจากเขต เลือกตั้งนั้น ๆ ก็ตาม หรือแม้พรรคการเมืองจะได้ประโยชน์จากการที่มี ส.ส. มากขึ้นอีกหนึ่งหรือ สองคนก็ตาม กับอีกด้านหนึ่งคือ ผลกระทบที่มีต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล คือ นิติบุคคลพรรค การเมืองที่ต้องถูกยุบไป และบุคคลต่าง ๆ ที่ประกอบกันเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองซึ่งต้องถูก ยุบการรวมกลุ่มทางการเมืองไป ทั้ง ๆ ที่สมาชิกเหล่านั้นมิได้กระทำความผิดและมิได้มีหน้าที่ในการ ควบคุมมิให้ผู้สมัคร ของพรรคกระทำความผิดกฎหมายเลือกตั้งแล้ว จะเห็นได้ว่า เป็นการบังคับใช้ กฎหมายที่รุนแรงเกินไป ไม่ได้สัดส่วนกับพฤติการณ์และความเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด⁶²

5.การทำคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีข้อขัดแย้งหลักการพื้นฐานของ รัฐธรรมนูญ

การที่ศาลรัฐธรรมนูญเลือกใช้ขั้นตอนวิธีการตีความรัฐธรรมนูญที่ไม่เหมาะสมในการ ตีความบทบัญญัติรัฐธรรมนูญมาตรา 237 วรรคสองในคดียุบพรรคการเมืองทั้งสามพรรคดังกล่าว นั้น ศาลรัฐธรรมนูญใช้ขั้นตอนวิธีการตีความตามลายลักษณ์อักษร (Textual Interpretation) อาทิ การ ตีความ คำว่า “เป็นที่สุด” ของคำวินิจฉัยของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ในการสั่งเพิกถอนสิทธิ เลือกตั้งของผู้สมัครตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 239 ว่า “ศาลรัฐธรรมนูญย่อมไม่มีอำนาจเข้าไป ตรวจสอบหรือเปลี่ยนแปลงในเนื้อหาและดุลพินิจในคำวินิจฉัย...ดังกล่าวได้” ประกอบ กับการ ตีความโดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของผู้ร่างรัฐธรรมนูญในการบัญญัติความ มาตรา 237 (Original-Intent Interpretation) อาทิ การอธิบายบทในตอนต้นของคำวินิจฉัยถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และในอีกหลายตอน ว่า “มีเจตนารมณ์จะให้การเลือกตั้งของประเทศเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยง

⁶² ณรงค์เดช สุขโมษิต, บทความวิเคราะห์การยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 237 วรรคสอง(ตอนที่ 1)[ออนไลน์],

ธรรม...จึงได้กำหนดมาตรการป้องกันและกำหนดวิธีการลงโทษไว้อย่างชัดเจนและ เข้มงวด...เพื่อไม่ให้เกิดการซื้อสิทธิทุจริตในการเลือกตั้ง.. เป็นเรื่องร้ายแรง...” และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การตีความให้การกรรมการบริหารพรรคทุกคนต้องถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งโดย อัตโนมติเมื่อศาลวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมืองนั้น อันนำมาซึ่งผลของการตีความและบังคับใช้กฎหมายที่มีลักษณะเป็นการละเมิดสิทธิ เสรีภาพของปัจเจกชนเกินสมควร ขัดต่อหลักความเสมอภาค หลักความได้สัดส่วน หลักนิติธรรมและหลักนิติรัฐ⁶³ ทั้งนี้ ความสมบูรณ์ของระบบกฎหมายมิใช่แสดงออกจากการที่มันทำงานอย่างมีความเด็ดขาดแน่นอนในแง่ผลลัพธ์แห่งการปรับใช้กฎหมายท่ามกลางความขัดแย้งทางกฎหมาย ทว่าอยู่ที่การให้เหตุผลอย่างกระจ่างชัดในลักษณะการสื่อสารสนทนา(discursive clarification) เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่ถูกต้องตรงกับปัญหาและประเด็นทางกฎหมายเพื่อให้ฝ่ายที่ได้รับผลกระทบสามารถเกิดความเชื่อมั่นว่า จากกระบวนการที่เป็นประเด็นในคำตัดสินของศาล มีเพียงเหตุผลที่สอดคล้องกับปัญหาเท่านั้นที่จะเป็นตัวตัดสินความถูกต้องที่สำคัญ หาใช่เหตุผลที่เป็นไปตามอำเภอใจไม่⁶⁴

มาตรา 237 นั้น ลงโทษทั้งผู้ทำผิดและผู้ที่ไม่มีส่วนรู้เห็น บทลงโทษผู้ทำผิดนั้น ย่อมทำให้ผู้ที่คิดจะกระทำผิดนั้นหวาดเกรงไม่กล้ากระทำ แต่การจะลงโทษผู้ที่ไม่มีส่วนรู้เห็นด้วยหรือไม่นั้น ไม่ได้ทำให้ผู้ที่กระทำผิดจะเกรงเกรงแต่อย่างใด เพราะตนไม่ได้รับผลร้ายนั้นด้วย มาตรการดังกล่าวจึงเห็นได้ว่าแม้จะมีประสิทธิภาพเพราะลงโทษผู้กระทำผิดได้ แต่กลับเกินความจำเป็นไป เพราะลงโทษผู้บริสุทธิ์ทั้งหลาย ที่ไม่มีผลต่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริตนั้น เมื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพของมาตรา 237 และผลร้ายแก่สิทธิเสรีภาพของประชาชนแล้ว ยังมีมาตรการอื่นที่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ให้การเมืองโปร่งใสได้เช่นกัน โดยไม่จำเป็นต้องกระทบสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นจำนวนมากหรือกว้างขวางเช่นมาตรา 237 ดังนั้น มาตรการยุบพรรคการเมืองเนื่องมาจากการกระทำผิดกฎหมายเลือกตั้งของผู้บริหารจึงมิใช่มาตรการที่จำเป็น

⁶³ เรื่องเดียวกัน

⁶⁴ Helen M.Stacy, *Postmodernism and Law : Jurisprudence in a Fragmenting World* (Aldershot: Ashgate Publishing Company,2001), p.138 อ้างถึงใน จริฎ โฆษณานันท์, 2550: 225.

จากที่กล่าวมาทั้งหมด สามารถตอบสนองมติฐานของการวิจัย 2 ข้อได้ดังนี้

1.การยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 237 ตั้งอยู่บนแนวคิดในการใช้กฎหมายแก้ปัญหาพฤติกรรมนักรบการเมืองจากการกระทำ ความผิดในกฎหมายเลือกตั้ง แต่ในทางปฏิบัติกลับไม่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ดังกล่าวแต่อย่างใด กล่าวคือ

การเลือกตั้งซ่อมในหลายพื้นที่ที่ผ่านมา เป็นเครื่องบ่งชี้ว่า พฤติกรรมของ นักรบเมืองที่จะต้องมีการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้งในระหว่างหาเสียงเลือกตั้ง ยังคงมีอยู่เหมือนเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่อย่างใด ทำให้การใช้มาตรการยุบพรรคการเมืองไม่สามารถแก้ไขปัญหาการกระทำความผิดในกฎหมายเลือกตั้งได้

นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาแทนที่พรรคการเมืองที่ถูกยุบไป ซึ่งยังดำรงอุดมการณ์และแนวทางของนโยบายพรรคเช่นเดิม ทำให้ไม่เห็นการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด การยุบพรรคการเมืองจึงไม่เป็นการแก้ไขปัญหาด้านการเมือง แต่ทำให้เกิดความเป็นพรรคการเมืองนอมินี (Nominee) ซึ่งทำให้ปัญหาทางการเมืองที่มีความขัดแย้งแบ่งเป็นสองขั้วยังคงอยู่ และทำให้ไม่สามารถเห็นความเปลี่ยนแปลงในแง่ของอุดมการณ์หรือนโยบายของพรรคการเมือง สิ่งเดียวที่เปลี่ยนแปลงคือ ชื่อและชื่อย่อพรรคการเมือง สัญลักษณ์พรรคการเมือง ตามที่กฎหมายพรรคการเมืองกำหนดไว้เป็นข้อห้ามมิให้มีการใช้ซ้ำ

2.การยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 237 ถึงแม้จะมีเจตนารมณ์ในการปรับแก้พฤติกรรมของนักรบการเมือง แต่ผลกระทบบกลับกลายเป็นเครื่องมือเหนี่ยวรั้งการพัฒนาระบบพรรคการเมืองในสังคมไทย กล่าวคือ

ลักษณะของพรรคการเมืองในประเทศประชาธิปไตยตะวันตก ที่เกิดขึ้นโดยอาศัย สิทธิตามธรรมชาติ (Natural Creature) โดยมีกฎหมายเป็นเพียงปัจจัยแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อ พรรคการเมืองในแง่ของการเข้าไปควบคุมกิจการและการดำเนินงานในบางเรื่องของพรรค การเมือง เช่น การสมัครรับเลือกตั้ง หรือ การกำหนดรูปแบบการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมือง บางประการเท่านั้น ซึ่งมีความแตกต่างจากพรรคการเมืองไทย ที่มีลักษณะเป็นพรรคที่เกิดขึ้นและ ลื่นสุดโดยอาศัยกฎหมายเป็นฐาน กล่าวคือ หากปราศจากกฎหมายพรรคการเมืองที่ให้สิทธิแก่ ประชาชนในการตั้งพรรคการเมืองแล้ว ประชาชนย่อมไม่สามารถตั้งพรรคการเมืองได้ หรือในกรณี ที่กฎหมายพรรคการเมืองให้สิทธิการจัดตั้งพรรคการเมืองไว้ การตั้งพรรคการเมืองก็จะต้องทำ

ภายใต้กรอบของกฎหมายเท่านั้น จึงอาจเรียกได้ว่าพรรคการเมืองไทยเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยกฎหมาย (Legal Creature)

เหตุแห่งการยุบเลิกพรรคการเมืองในประเทศประชาธิปไตยต่าง ๆ เช่น ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน และประเทศสาธารณรัฐเกาหลี จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อเหตุอันจำเป็นที่จะต้องรักษาไว้ซึ่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยหรือเป็นกรณีให้เห็นได้ว่าพรรคการเมืองนั้นไม่ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองต่อไปแล้วเท่านั้น เพราะการยุบพรรคการเมืองนอกจากจะทำลายสถาบันทางการเมืองลงแล้วยังมีผลเป็นการทำลายเสรีภาพในการรวมตัวกันเพื่อสร้างเจตจำนงทางการเมืองของราษฎรซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยอีกด้วย การตีความกฎหมายเกณฑ์เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองจึงไม่สามารถทำได้โดยการใช้อำนาจวิธีนิยามเท่านั้น แต่จะต้องคำนึงถึงหลักการอันเป็นรากฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนสิทธิทางการเมืองของปัจเจกบุคคลประกอบด้วยเสมอ

เหตุแห่งการยุบเลิกพรรคการเมืองของไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 นั้นมีความแตกต่างจากเหตุแห่งการยุบเลิกพรรคการเมืองในต่างประเทศ โดยการกระทำที่อาจนำไปสู่การยุบพรรคการเมืองได้นั้น เกิดขึ้นเมื่อพรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานเกี่ยวกับใช้จ่ายเงินที่ได้รับ การสนับสนุนต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งภายในระยะเวลาที่กำหนด, ไม่จัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองในรอบปีและแจ้งให้นายทะเบียนทราบภายในระยะเวลาที่กำหนด, ในกรณีที่มีการกระทำอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อวิถีทางการเมืองปกครองระบอบประชาธิปไตยที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือกระทำการอันอาจเป็นภัยต่อเศรษฐกิจแห่งชาติหรือความมั่นคงของประเทศ หรือกระทำการที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน โดยองค์กรที่มีอำนาจในการทำคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมืองอย่างศาลรัฐธรรมนูญ ได้แต่ทำคำวินิจฉัยไปตามถ้อยคำในกฎหมายบัญญัติไว้ โดยไม่คำนึงถึงหลักการอันเป็นรากฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนสิทธิทางการเมืองของปัจเจกบุคคลประกอบ ดังเช่นการยุบพรรคการเมืองในต่างประเทศ นอกจากนี้ จากคำร้องทั้งหมดที่นายทะเบียนพรรคการเมืองหรืออัยการสูงสุดได้ทำการยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญให้วินิจฉัย พรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคการเมืองพรรคเดียวที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้มีการยกคำร้องในทุกกรณีที่ได้มีการยื่นคำร้อง

การพัฒนาความเป็นสถาบันหรือความเป็นองค์กรของพรรคการเมืองจะต้องใช้ระยะเวลาและความต่อเนื่อง จากประวัติศาสตร์พรรคการเมืองไทยที่ผ่านมา การยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นจากการออกคำสั่งของคณะปฏิวัติให้ยกเลิกพรรคการเมือง หรือ จาก

การที่พรรคการเมืองไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามที่กฎหมายพรรคการเมืองกำหนดวิธีการและรูปแบบไว้ เมื่อพรรคการเมืองต้องสิ้นสุดบทบาททางการเมือง ทำให้พรรคการเมืองขาดประสบการณ์ทางการเมือง ทั้งนี้การยุบเลิกพรรคการเมืองในประเทศไทยต่างก็เป็นการยุบเลิกพรรคการเมืองที่ขัดต่อหลักการพื้นฐานในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างหลักการมีสิทธิเสรีภาพทางการเมืองและหลักความเสมอภาคทั้งสิ้น

การเกิดปรากฏการณ์อนินิซึนมานั้น เป็นการลดทอนความเป็นสถาบันของพรรคการเมือง ทำให้เกิดอำนาจภายนอกพรรคการเมือง ที่เข้ามาสั่งการและมีบทบาทต่อการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรรคการเมือง ทั้งการยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง ยังมีความขัดต่อหลักการยุบพรรคการเมืองในประเทศประชาธิปไตยส่วนใหญ่ และหากต้องการให้มาตรการยุบพรรคการเมืองมีสภาพบังคับภายหลังจากมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง ควรที่จะมีบทบัญญัติที่ห้ามมิให้มีการจัดตั้งองค์กรแทนที่พรรคการเมืองที่ถูกยุบไป หรือการห้ามกรรมการบริหารพรรคการเมืองที่ถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการดำเนินการทางการเมืองของพรรคการเมืองใด ๆ